

**Міністерство юстиції України
Академія Державної пенітенціарної служби**

Кафедра кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

**СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ВИДИ ТА
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ**

Виконав:

студент 6 курсу, 361 групи,
Кобзар Ксенія Сергіївна

(підпис)

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, заслужений юрист України,
завідувач кафедри
кримінального, кримінально-виконавчого права та
кримінології, Тагієв С. Р.

(підпис)

Нормоконтролер:

викладач кафедри теорії держави та права,
конституційного права Шляхтур Н. І.

(підпис)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ **Оцінка ECTS** _____

Робота допущена до захисту в ЕК
«___» _____ 20__ року, протокол № _____
засідання кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології

Чернігів, 2021

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	8
1.1. Сутність та значення слідчих (розшукових) дій.....	8
1.2. Класифікація та види слідчих (розшукових) дій.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	23
2.1. Особливості проведення вербальних слідчих (розшукових) дій.....	23
2.2. Порядок проведення невербальних слідчих (розшукових) дій.....	40
2.3. Специфіка проведення змішаних слідчих (розшукових) дій.....	55
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	71
3.1. Проблемні питання інституту слідчих (розшукових) дій.....	71
3.2. Шляхи вдосконалення інституту слідчих (розшукових) дій.....	76
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
п.	пункт
ст.	стаття
ч.	частина
КК України	Кримінальний кодекс України
ін.	інші
КПК ФРН	Кримінальний процесуальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини
КПК УРСР	Кримінальний процесуальний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки

ВСТУП

Необхідність вивчення слідчих (розшукових) дій покликана зміною кримінального процесуального законодавства, з'являються нові види кримінальних правопорушень, а також вдосконалюються старі засоби та способи вчинення правопорушень, злочинці у своїй кримінально – протиправній діяльності почали використовувати новітні технічні засоби та більш ретельно готуються до вчинення кримінального правопорушення, застосовуючи психологічні прийоми та ґрунтовніше вивчають діяльність органів досудового слідства і це призводить до того, що виникає необхідність удосконалення вітчизняного законодавства, особливо у розділі слідчих (розшукових) дій.

Зокрема, важливого значення набуває поліпшення старих та створення нових кримінально – процесуальних, психологічних, організаційно – технічних заходів та прийомів, що використовують органи досудового розслідування у своїй практичній діяльності.

Розглядаючи вітчизняну історію кримінального процесу можна дійти до висновку, що до нині є деякі проблемні питання, що залишилися не вирішеними та зумовлюють інтерес та дискусії серед науковців та практиків у сфері кримінального законодавства. До таких питань можемо віднести проблему гарантій прав та законних інтересів особи котра являється учасником кримінального провадження та наразі набуває особливо важливого значення, тому що відбувається нескінченне реформування вітчизняного законодавства. За сучасних умов принципово важливим є зміцнення захисту конституційних прав осіб, котрі можуть зазнавати утисків в ході проведення кримінального провадження, особливо у частині проведення слідчих (розшукових) дій.

Актуальність теми (обґрунтування вибору теми дослідження).
Проведення якісного та неупередженого досудового слідства невід'ємно пов'язане з теоретичними аспектами поняття слідчих (розшукових) дій, особливостей проведення, збирання, перевірки та дослідження доказів з метою

встановлення всіх фактів, що відіграють вагоме значення у кримінальному провадженні.

Аналіз публікацій за тематикою дослідження. Концептуальні питання щодо сутності та особливостей проведення слідчих (розшукових) дій досліджувались у працях відомих зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: Аленіна Ю. П., Бахіна В. П., Белкіна Р. С., Баєв О. Я., Биховський І. Є., Гончаренка В. Г., Галаган О. І., Галаган В. І., Герасимов І. Ф., Горбачов В. П., Гутерман М. П., Дубинського А. Я., Журавеля В. А., Колесника В. А., Кузьмічов В. С., Лукашевича В. Г., Ларін О. М., Лузгін І. М., Михайленко П. П., Михеєнко М. М., Нор В. Т., Осауленко О. А., Погорецького М. А., Письменний Д. П., Сергєєву Д. Б., Самодін А. В., Самодіна О. О., Степанова Г. М., Степанов О. С., Стахівський С. М., Тertiшник В. М., Удалову Л. Д., Чаплинського К. О., Чельцов М. А., Шейфера С. А., Шепітько В. Ю., Шумило М. Є., Шибіко В. П.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами (кафедральними темами). Дослідження виконано на кафедрі кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби. Тема дипломної роботи відповідає темі наукових досліджень кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби на 2017-2021 роки «Права і свободи людини і громадянина та їх захист кримінально-правовими, кримінально-виконавчими засобами й системою заходів запобігання злочинам» (державний реєстраційний номер 0117u007206).

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є у виконання дослідження теоретичних та практичних аспектів особливостей проведення слідчих (розшукових) дій, їх класифікації та видів.

Для досягнення вказаної мети визначено такі завдання дослідження:

- 1.) з'ясувати сутність та значення слідчих (розшукових) дій;
- 2.) проаналізувати класифікацію та види слідчих (розшукових) дій;
- 3.) визначити особливості проведення вербальних слідчих (розшукових) дій;

4.) розкрити особливості проведення невербальних слідчих (розшукових) дій;

5.) дослідити специфіку проведення змішаних слідчих (розшукових) дій;

6.) визначити проблемні питання інституту слідчих (розшукових) дій;

7.) розробка шляхів вдосконалення інституту слідчих (розшукових) дій;

Об'єкт дослідження. Об'єктом даного дослідження виступають суспільні відносини, що виникають, розвиваються і припиняються між суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Предмет дослідження. Предметом даної роботи є слідчі (розшукові) дії, класифікація, види та особливості проведення.

Методи дослідження. Під час виконання дипломної роботи, було використано такі методи дослідження:

- історико – правовий він надав можливість простежити процес розвитку поняття слідчих дій, слідчих (розшукових) дій та науки кримінального процесу про слідчі (розшукові) дії (підрозділи 1.1);

- порівняльно – правовий були проаналізовані погляди вчених стосовно питань інституту слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні загалом, їх класифікацію. та види (підрозділи 1.1 - 2.3);

- формально – правовий були досліджено норми чинного КПК України та інших нормативно-правових джерел, з'ясовані ознаки слідчих (розшукових) дій, фактичні та правові підстави, а також загальні вимоги до їх проведення; сформульовані пропозиції щодо вдосконалення інституту слідчих (розшукових) дій (підрозділи 1.1–3.2).

- системно – структурний було дослідження особливості проведення слідчих (розшукових) дій (підрозділи 2.1–2.3).

Наукова новизна отриманих результатів. Дипломна робота є одним із комплексних досліджень інституту слідчих (розшукових) дій, разом з тим обґрунтовано ряд наукових положень та висновків, що стосуються даної тематики, а саме: досліджено сутність та значення слідчих (розшукових)

дій, їх класифікацію, види та особливості проведення вербальних, невербальних та змішаних слідчих (розшукових) дій, з'ясовано проблемні питання та шляхи вдосконалення інституту слідчих (розшукових) дій. Зокрема, запровадження в інститут слідчих (розшукових) дій штучного інтелекту, а саме: внесення всіх відомостей у створену програму котру можна встановити на комп'ютер та на любий гаджет, де було видно всі рухи кримінального провадження від внесення відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань до винесення остаточного рішення по провадженню, це спростить роботу та час уповноваженим особам, тому що буде видно вся необхідна інформація.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, вони можуть бути використані у законотворчій діяльності при внесенні змін і доповнень до чинного КПК України та при науковій діяльності при написанні окремих розділів (глав) підручників і навчальних посібників з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Кримінально-процесуальне доказування» та при підготовці лекцій і проведенні занять за відповідними темами.

Апробація матеріалів дипломної роботи магістра. Основні положення та результати досліджень опубліковані в науковій статті:

Тагієв С. Р., Кобзар К. С. «Особливості допиту малолітніх та неповнолітніх осіб у ході проведення слідчих (розшукових) дій» наукового журналу Академії Державної пенітенціарної служби «Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра», 2020, № 2.

Тагієв С. Р., Кобзар К. С. «Негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових) дій» наукового журналу Академії Державної пенітенціарної служби «Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право», 2021, № 1.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, семи підрозділів до них, висновків та списку використаних джерел, який складається із 79 найменувань, з них список використаних джерел становить 8 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

1.1. Сутність та значення слідчих (розшукових) дій

З набранням чинності нового Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) головним завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Відповідно до цього на органи досудового розслідування, а саме на слідчого, що має здійснювати досудове слідство та дізнання та на прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового слідства, покладається на слідчі (розшукові) дії [2, с. 164].

З набранням чинності нового КПК України не було визначено поняття «слідчі дії» натомість законодавець запровадив новий термін «слідча (розшукова) дія», та надав йому законодавчого визначення, що спричинило нові дискусії щодо правильного тлумачення серед науковців, практиків, юристів та законодавців [3, с. 276].

У відповідності з п.1 ст. 233 Кримінального процесуального кодексу України слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [1].

Питання тлумачення та впровадження поняття слідчі (розшукові) дії займалися такі науковці як Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, І. Є. Биховський, О.М. Бандурко, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, В. А. Журавель, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, Є. Г. Коваленко, О. П. Кучинська, В. В. Кальницький, О. В. Капліна, Н. С. Карпов, Г. К. Кожевніков, В. С. Кузьмічов, О. М. Ларін, І. М. Лузгін, В. Г. Лукашевич, В. К. Лисиченко, А. О. Ляш, О. М. Литвак, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'янчиков, М. М. Михеєнко, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, Д. П. Письменний, О. П. Рижаков, Д. Б. Сергеева, М. Я. Сегай, С. М. Стахівський, М. В. Салтевський, О. Б. Соловійов, М. С. Строгович, В. В. Тіщенко, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, Ю. М. Черноус, С. А. Шейфер, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило, В. П. Шибіко та інші вчені.

Кожен науковець по своєму трактує поняття слідчі (розшукові) дії тому є велика різноманітність цього поняття. Однак, всі судження науковців умовно можна розділити на дві групи: широке та вузьке значення.

Широке значення – це всі дії слідчого, які він здійснює під час кримінального провадження. Вузьке значення – це дії слідчого пізнавального характеру, націлені на повне та неупереджене встановлення всіх необхідних обставин у кримінальному провадженні [3, с. 276].

Науковець Ларін О. вважає, що слідча дія – це спосіб здійснення норм кримінально-процесуального законодавства, також прийняття слідчим заяви по тій же кримінальній справі про злочин чи явки з повинною [4, с. 58].

Шейфер С. розглядає слідчі дії, як комплекс заходів збирання доказів, врегульовані чинним КПК України, які реалізуються уповноваженою на те особою і становлять низку пошукових та засвідчувальних операцій, що спрямовані на отримання (збирання) доказів чи перевірку вже наявних у кримінальному провадженні.

Фунікова О. вважає, що слідчі дії – це елемент доказових дій, які направленні на накопичення та аналіз доказів у кримінальному провадженні та виокремлюється від інших дій своїм примусовим характером [3, с. 277].

Биховський І. дійшов висновку, що слідчі дії це вид пізнавальної діяльності уповноваженої особи щодо виявлення, збирання, дослідження, фіксації та вилучення доказів у кримінальному провадженні [5, с. 54].

Котюк О. зазначає, що слідчі дії - це елемент доказових дій, котрі поєднують у собі розкриття, закріпленням та дослідження доказів у відповідному кримінальному провадженні.

Жогін Н. та Фаткуллін Ф. вважають слідчу дію, як діяння яке здійснюється у відповідності з нормами кримінально – процесуального законодавства для правильного виявлення та закріплення доказів [3, с. 277].

Капліна О. розглядає слідчі дії, як дії, що направленні на знаходження, скупчення чи аналіз вже наявних доказів у кримінальному провадженні.

На думку Якубовича Н. слідчі дії – це врегульовані кримінально – процесуальним законодавством комплекс дій, котрі мають державний примус [5, с. 54].

Такі науковці, як Михеєнко М., Нор В., Шибіко В., Горбачов В., Горшевий Ю., Удалова Л., Тертишник В. сформулювали слідчі дії, як елемент процесуальних дій, які поєднанні з виявленням, фіксацією та перевіркою доказів у відповідному кримінальному провадженні.

Своє індивідуальне та дещо інше визначення слідчим діям надав Стахівський С., який розуміє слідчі дії, як частину процесуальних дій, які направленні на збирання та перевірку доказів у кримінальному провадженні та мають відмінність від інших дій слідчого своєю силою процесуального примусу.

Погорецький М., крім функції отримання і перевірки доказі додає ще функцію оцінювання доказів у справі. Науковець вважає, що слідчі дії – це вид процесуальних дій, що здійснюються у порядку з кримінально – процесуальним законодавством, уповноваженими на те особами, що мають владні

повноваження примусового характеру, для одержання доказі по провадженню (розкриття фактичних даних та їх джерел, перевірці та оцінці, а також надання статусу доказу), перевірці та оцінці цих доказів та їх використання в кримінальному провадженні [2, с. 165].

До науковців, які трактують слідчі дії у широкому розумінні відносять також Соловйова А., який визначив, що слідчі дії «детально регламентовані законом кримінально – процесуальні дії, що включають до своєї структури систему взаємопов'язаних операцій, зумовлених наявністю й своєрідністю поєднання у кожному з них загальнонаукових методів пізнання, які мають аспекти (сторони), що взаємодіють, і спрямовані на збирання та перевірку доказів із метою вирішення завдань кримінального судочинства».

Белкін Р. вважає, що до слідчих дій відносять такі процеси, як збирання, перевірку, оцінювання та використання доказів. До того ж слідчі дії є способом реалізації слідчої діяльності, формою її організації, що не закінчуються на роботі з доказами, а й мають інші процесуальні процедури та організаційно – технічні заходи [2, с. 166].

У вузькому значенні Сергеева Д. пов'язує термін «слідчі дії» з такими термінами, як «слід», «йти по сліду» та «розслідувати». Отже, слідчі дії – це самостійна частина визначена кримінально - процесуальним законодавством роботу слідчого із отримання, дослідження, оцінки доказів.

Бандурко О., Блажівський Є., Бурдоль Є., Гончаренко В., Нор В., Шумило М. дійшли висновку, що слідча дія у вузькому значенні це міра та система кримінально – процесуальних умов та правил [6, с. 419].

Згідно кримінально – процесуального законодавства головним інструментом доказування у кримінальному провадженні є слідчі (розшукові) дії, котрі відповідно до п. 2 ст. 91 КПК України розкриваються у збиранні, розслідуванні та аналізу доказів з ціллю визначити факти, котрі є важливими для кримінального провадження, а тому здійснюється втіленням завдання кримінального судочинства відносно ретельного, швидкого та безстороннього дослідження певного кримінального правопорушення [1].

Слідчі (розшукові) дії мають свої функції, котрі більш детально допомагають зрозуміти суть цієї процесуальної діяльності уповноважених на те осіб.

Низка вчених, котрі вивчали поняття слідчих (розшукових) дії крізь поняття доводів приписували їм трохи протилежні функції у процесі доказування.

Так, наприклад, Шейфер С. вважає, що слідчі дії є методом скупчення фактів. Науковець Михайленко О. визначив, що крім функції збирання доказів, є ще функція перевірки. Деякі вчені, як Нор В., Михеєнко М., Шибіко В. дійшли висновку, що до функцій слідчих дій відносять ще розкриття, протоколювання та аналіз доказів у кримінальному провадженні. Коваленко Є. відніс до функцій скупчення, фіксування, аналіз та оцінку доказів у провадженні. Вчений Белкін Р. включає ще розпорядження доказів, крім скупчення, аналізу, оцінки [3, с. 278].

Таким чином, керуючись ст.93 КПК України, сторона обвинувачення, тобто слідчий, прокурор здійснює збирання доказів через провадження слідчих (розшукових) дії та негласних слідчих (розшукових) дії, виклик та одержання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, підприємств і організацій, юридичних та фізичних осіб предметів, даних, документів, рішень експертів чи ревізій та постанов перевірок, здійснення інших доказових дій.

Збирання доказів у відповідному кримінальному провадженні стороною захисту чи потерпілим виконується шляхом витребування та одержання від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, фізичних та юридичних осіб предметів, даних, документів, рішень експертів чи ревізій та постанов перевірок, а також подання клопотання слідчому чи прокурору, як наслідок розпочинається початок слідчих (розшукових) дій та інших дій процесуального характеру [1].

Як однією з функцій слідчих (розшукових) дії є отримання (збирання) доказів, що визначається загальним поняттям, що включає порядок дій,

направлених на розкриття, протоколювання та утримання доказів та процесуальних документів.

Важливою функцією є процес збирання доказів, що виявляється у пошуковій діяльності уповноваженої особи у відповідності з кримінально – процесуальним законодавством, що має на меті знаходження слідів кримінального правопорушення, матеріальних доказів [3, с. 278].

Перевірка вже отриманих доказів, як функція має на меті скрупульозний аналіз вже готових доказів та їх процесуальних начал для виявлення належності та допустимості, а також для перевірки та підтвердження дій чи подій, що мають важливий пріоритет у кримінальному провадженні, виявлення нових обставин для того, щоб підтвердити чи анулювати вже зібрані докази.

Також перевірка вже як частина у ході доказування перебуває на всіх етапах кримінального процесу та взаємозв'язок із етапами збирання й аналізу доказів та їх процесуальних основ. Вона здійснюється як проведення нових чи додаткових слідчих (розшукових) дії за підсумком роботи уповноваженої особи й ретельного аналізу сутності доказу, як єдиного цілого так і в порівнянні з іншими доказами по провадженню.

Однак, треба пам'ятати, що одна й та сама слідча (розшукова) дія за інших умов та на різних стадіях досудового розслідування може бути направлена на одержання нових доказів у провадженні так і на перевірку вже наявних.

Оцінка доказів, як ще одна функція слідчих (розшукових) дії виявляється у інтелектуальній роботі уповноваженої особи щодо ґрунтовного, ретельного й безстороннього аналізу усіх фактів кримінального провадження у відповідності із законом визначаючи кожен доказ у провадженні належним, а усі зібрані докази разом достатніми для прийняття рішення [3, 279].

До ознак слідчих (розшукових) дій можна віднести такі:

- здійснює уповноважена законом особа, що несе процесуальне керівництво у кримінальному судочинстві;

- мають на меті одержання доказів чи перевірку все існуючих, що мають значення у кримінальному провадженні;
- уповноважена особа здійснює свої права і обов'язки в межах визначених кримінально – процесуальним законодавством;
- є один із видів процесуальних дій досудового розслідування, що здійснюються у формі досудового слідства чи дізнання [6, с. 419].

Усіляко можна тлумачити поняття «слідчі (розшукові) дії» та «слідчі дії», однак вони мають одну загальну рису: дані дії направлені на розкриття, протоколювання, накопичення, перевірку, аналіз їх уповноваженою відповідно до закону особою (слідчим, керівником досудового розслідування та прокурором) [7, с. 256].

Щоб краще зрозуміти появу поняття слідчі (розшукові) дії у чинному КПК України зануримося до історичної, довідкової, юридичної літератури та законодавства.

«Уставі уголовного судочинства» Російської імперії, який був виданий 1864 році, було визначено процесуальний порядок проведення слідчих дій та був термін «слідчі дії», але законодавчого пояснення не мав (ст. 291-292) [8, 200].

«Уставі уголовного судочинства» Російської імперії, який був виданий 1892 році, також законодавчого визначення поняття «слідчої дії» не було, але були визначені види процесуальних дій, такі як, допит свідка (ст. 97-98), огляд, освідування, обшук (ст. 105-106) та інші [7, с. 256].

У КПК України 1960р. також не було поняття «слідчі дії». Було лише зазначено назву та процесуальний порядок проведення [9].

Новий КПК України замість поняття «слідчі дії» ввів нове «слідчі (розшукові) дії». Відповідно до законодавства слідчі (розшукові) дії орієнтовані на отримання (збирання) доказів чи перевірку уже отриманих у кримінальній справі та визначають підстави та процедуру їх проведення.

Вільна енциклопедія не надає визначення поняття «слідча дія», але трактує слідчі (розшукові) дії, як це зазначено в КПК України: є діями,

спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [10].

Український юридичний термінологічний словник тлумачить поняття слідча дія, як елемент процесуальних дій, до яких віднесено виявлення, фіксацію та перевірку доказів у кримінальному провадженні [11].

Важливість слідчих (розшукових) дії є в тому, що вони є єдиним засобом збирання доказів, а тому досягають передбаченого законом завдання кримінального провадження, а саме, всебічного, повного та неупередженого дізнання всіх обставин кримінального провадження.

Особливу увагу, як зазначає Шолудько Б. треба приділяти розмежуванню функцій роботи слідчого та співробітника оперативного підрозділу [7, с. 256].

Сергеева Д. розкриває доказову природу слідчих (розшукових) дії, як заходи, що включають пошуково-пізнавальні та посвідчувальні способи, здійснювані уповноваженою особою відповідно до кримінально – процесуального законодавства у встановленому порядку для виявлення та закріплення фактичних даних і відомостей для отримання та перевірки доказів у кримінальному провадженні. Слідчі дії уповноваженої на те особи мають пізнавальний характер, розшукові дії мають на меті слідчим розшукати та відповідно до закону запротоколювати відповідні фактичні дані, що мають суттєве значення для кримінального провадження. Законодавець вважав за потрібним зафіксувати у КПК України 2012 року саме розшукову діяльність уповноваженої на те особи.

Поняття «слідчі (розшукові) дії» включають 2 терміни: «слідчі», «розшукові» дії [7, с. 257].

В Словнику української мови в 11 томах 1977 року, слово «розшук» пояснює, як дію в значенні «розшукати» та «розшук». В юридичному значенні – це процедура разом взятих слідчих та розшукових заходів з метою виявлення кримінальної протиправної особи чи розшуку викраденого майна [12, с. 869].

Великий енциклопедичний словник дає пояснення дужок, як парний розділовий знак, що включає в себе круглі, квадратні або прямі межі, для

виділення конкретних слів для додаткового пояснення основного слова [13, с. 768].

Таким чином, слово «розшукові» додатково пояснює нам відомості до основного слова «слідчі».

Розгляд міжнародного кримінального процесуального законодавства свідчить про те, що в цілому йде розподіл слідчих та розшукових дії, але ще є держави з іншим розподілом на слідчі дій та слідчі розшукові дії.

У Латвії КПК закріпив поняття «слідчої дії». Законодавець закріпив, що це доказовий процес, який націлений на одержання даних чи на перевірку вже одержаних даних у визначеному кримінальному провадженні [14].

КПК Молдови в розділі під назвою «Докази та засоби доказування» не вказує словосполучення «слідчі дії», а тільки закріплено методи і способи доказування [15].

Так законодавці КПК Російської Федерації не зафіксували поняття «слідча дія», але в кодексі закріплено, що збирання доказів, відбувається у кримінальному провадженні слідчим, прокурором, дізнавачем та судом у процесі діяльності слідчого та інших процесуальних дій (ч.1 ст. 86) [16].

В КПК ФРН дії, які направлені на одержання потрібної інформації мають назву засоби (§§ 100а, 100е, 100і) чи слідчі дії (§§ 162, 165, 168) [17, с. 303].

У Казахстані КПК законодавець не прописав поняття та задач слідчих дій, проте ґрунтовний список слідчих і негласних слідчих дій, котрі можуть бути здійсненні у разі отримання санкції прокурора [18].

У КПК Білорусії не закріплено законодавчого визначення слідчих дій та його задач, натомість перераховано мету кожної слідчої дії. Наприклад, підставою проведення огляду місця події визначено наявність допустимих причин вважати, що після проведення даної слідчої дії будуть знайдені сліди скоєного злочину (розділ 7) [19].

Згідно діючого КПК, слідчі (розшукові) дії провадяться у процесі дізнання і досудового слідства як методів досудового розслідування

кримінальних правопорушень і кримінальних проступків (п. 4-6 ч. 1 ст. 3 КПК) та можуть бути проведені тільки слідчим, керівником досудового слідства та прокурором, котрі проводять процесуальне керівництво у кримінальному провадженні (п. 4 ч.2 ст. 40; п.п. 1-9; 36 ч. 2; п. 4,39 ч. 2 п.6 КПК України) [1].

Основним суб'єктом управління досудовим слідством законодавець визначив слідчого, котрий є відповідальним за законність і своєчасність виконання процесуальних дій, що наданні й доручені йому (ч. 1,2 ст. 40 КПК України).

Чинний КПК України закріпив сім головних слідчих (розшукових) дій, три слідчих дії мають розшукові ознаки, а решта націлені на розкриття фактичних даних, які мають стосунок до вивчення обставин кримінального судочинства [1].

Проаналізувавши рідне та зарубіжне законодавство та дослідивши різні поняття слідчих (розшукових) дій вченими практиками можна зробити висновок, що слідчі (розшукові) дії – це один із видів процесуальних дій досудового розслідування, що націлений на повне, законне та на неупереджене виконання уповноваженою кримінально – процесуальним законодавством особою встановлених прав і обов'язків, для того щоб якісно отримати (зібрати) докази або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [7, с. 258].

Таким чином, поняття «слідчі (розшукові) дії» полягає не тільки в тому, що сторона обвинувачення провадить тільки слідчі дії, а й розшукові, що сприяють ефективнішому збиранню та дослідженню доказів.

1.2. Класифікація та види слідчих (розшукових) дій

Дієвий Кримінальний процесуальний кодекс України у главі 20 закріпив перелік видів слідчих (розшукових) дій, таких як:

1.) допит: одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ст. 224 КПК України), допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК України), допит малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК України), допит у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК України);

2.) пред'явлення для впізнання: особи (ст. 228 КПК України), речей (ст. 229 КПК України), трупа (ст. 230 КПК України), а також пред'явлення для впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК України);

3.) обшук (ст. 233-236 КПК України);

4.) огляд: місцевості, приміщення (житла або іншого володіння особи), речей та документів (ст. 237 КПК України), трупа (ст. 238 КПК України), огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України), місця вчинення кримінального правопорушення (п. 2 ч.2 ст. 520 КПК України);

5.) слідчий експеримент (ст. 240 КПК України);

6.) освідування особи (ст. 241 КПК України);

7.) залучення експерта для проведення експертизи (ст. 242-244 КПК України);

8.) отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України) [1].

В науковій літературі існує декілька класифікацій слідчих (розшукових) дій за різними підставами на такі види.

Залежно від того, чи підпадають розповсюдженню інформації про наявність та способи їх реалізації, поділяються на:

- слідчі (розшукові) дії (гл. 20 КПК України);
- негласні слідчі (розшукові) дії (гл. 21 КПК України).

Слідчі (розшукові) дії поділяються залежно від факту відкритого досудового розслідування поділяються на:

- ті, що згідно із законодавством мають право бути здійсненими до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування (сюди

відноситься огляд місця події в невідкладних випадках (ч. 3 ст. 214 КПК України));

- ті, що здійснюються тільки після того як відомості будуть занесені до Єдиного реєстру досудового розслідування та відкриття кримінального провадження [20, с. 162].

Залежно від порядку здійснення слідчої (розшукової) дії, вони поділяються на:

- первинні;
- подальші;
- повторні.

Первинні слідчі (розшукові) дії – це ті дії з котрих першочергово розпочинається досудове розслідування та які здійснюються ще до реєстрування відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування або ж з моменту внесення таких відомостей чи до вручення особі повідомлення про підозру.

До подальших належать всі інші слідчі (розшукові) дії.

Повторні слідчі (розшукові) дії проводять наново у повній мірі у тому разі, коли наявні умотивовані підозри у помилковому здійсненні первинних слідчих (розшукових) дій, якщо висновки порушують інші матеріали кримінального провадження, а ще за присутності значного недотримання засад матеріального чи процесуального права, такого як порушення прав та свобод людини, забезпечених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згоду на яких надана Верховною Радою України, процесуальних норм, в яких прописано здійснення первинних слідчих (розшукових) дій [21, с. 250].

Залежно від спроможності повторного здійснення слідчі (розшукові) дії поділяються на:

- ті, що мають право бути повторно проведеними (огляд, допит);

- ті, що не мають право бути повторно проведенні відповідно до закону (проведення впізнання за фотокарткою, матеріалами відеозапису забороняє у майбутньому пред'явленні особі для впізнання (ч. 6 ст. 228 КПК України))

Залежно від об'єму проведення поділяються на:

- основні;
- додаткові.

До основних слідчих (розшукових) дій відносять ті, які здійснюються в загальному об'ємі та у визначеному законодавством порядку.

Додаткова слідча (розшукова) дія здійснюється після основної, коли деякі факти залишилися непоясненими чи вимагають пояснення в тій мірі в якій є потреба вияснення чи уточнення певних фактів [22, с. 150].

В залежності від обов'язковості здійснення слідчої (розшукові) дії вони поділяються на:

- обов'язкові;
- необов'язкові.

Обов'язковість слідчих (розшукових) дій передбачається:

1) чітким приписом в законі на обов'язковість виконання (неодмінне залучення експерта для проведення експертизи щодо підтвердження причин смерті; з'ясування тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; з'ясування статевої зрілості потерпілої особи в кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом України та інші.)

2) завданням прокурора, котрий виконує нагляд за дотриманням законів під час досудового розслідування;

3) призначенням суду, у тому випадку коли під час судового розгляду появиться необхідність у з'ясуванні обставин або перевірці обставин, котрі являються важливими для кримінального провадження й не можливо з'ясувати та перевірити другим шляхом.

Необов'язкові, вважаються ті слідчі (розшукові) дії, котрі визначає слідчий одноособово, керуючись логікою мислення, обставинами конкретного

кримінального провадження та у відповідності із кримінально – процесуальних законом [20, с. 162].

Залежності від стриманості конституційних прав осіб поділяються на слідчі (розшукові) дії, що:

1) пов'язані з непостійним обмеженням конкретних конституційних прав та свобод людини та громадянина;

2) не пов'язані з непостійним обмеженням конкретних конституційних прав та свобод людини та громадянина;

3) можуть бути пов'язані з непостійним обмеженням конкретних конституційних прав та свобод людини та громадянина.

За процесуальними мотивами виконання слідчі (розшукові) дії можуть бути проведені:

- за постановою слідчого чи прокурора (допит, упізнання в режимі відеоконференції (ч.2 ст. 232 КПК України), а ще слідчі (розшукові) дії, здійснення яких не вимагають винесення слідчим чи прокурором відповідної постанови (допит (ст.. 224 КПК України), пред'явлення до впізнання (ст. 228-230 КПК України));

- тільки за постановою прокурора (ексгумація трупа, якщо є потреба то його огляд (ч. 1ст. 239 КПК України), освідування особи (ч.2 ст. 241 КПК України));

- за дозволом прокурора, яка є неодмінною для здійснення слідчих (розшукових) дій, що здійснюється за підтвердженням ухвали слідчого судді (допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ч.1 ст. 225 КПК України), обшук (ч.3 ст. 234 КПК України));

- за ухвалою слідчого судді (залучення експерта (ч.1 ст. 243 КПК України), огляд житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України)) [20, с. 163].

Залежно від залучення понятих слідчі (розшукові) дії поділяються на:

1) ті, що обов'язком проводяться за участі понятих;

2) ті, що можуть проводяться без їх участі.

Залежно від способів одержання інформації слідчі (розшукові) дії поділяються на:

- 1) вербальні;
- 2) невербальні;
- 3) змішані.

Вербальні слідчі (розшукові) дії – це дії, які використовують слова, звуки, мову та отримується словесна інформація.

Невербальні слідчі (розшукові) дії – це дії, за яких слідчий в кінці одержує відомості, що знаходяться в об'єктах навколишнього світу, де є мовний засіб йде у поєднанні з іншими прийомами та методами отримання інформації.

Слідчі (розшукові) дії, у процесі провадження яких одержують як вербальну, так і невербальну інформацію, називають змішаними

За змогою здійснення слідчих (розшукових) дій в режимі відео конференції можна поділити на:

- ті, проведення яких у режимі відео конференції дозволено у відповідності із законом (допит осіб і впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування (ст. 232 КПК України));

- ті, що не передбачені законом на проведення у режимі відео конференції [22, с. 153].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Ми вирішили взяти за основу розподіл проведення слідчих (розшукових) дій за класифікацією вчених Тіщенко В. В. та Шумило М. Є. залежно від способів одержання інформації на:

- вербальні;
- невербальні;
- змішані.

2.1. Особливості проведення вербальних слідчих (розшукових) дій

До вербальних слідчих (розшукових) дій відносяться проведення допиту свідка, потерпілого, підозрюваного, проведення перехресного допиту, проведення одночасного допиту двох чи більше осіб.

Допит становить собою регулювання кримінальним процесуальним законодавством процес у ході якого відбувається інформаційний та психологічний контакт слідчого з допитуваними націлений на отримання відомостей та фактів, що відомі лише допитуваному та мають значення для кримінальної справи.

Дієвий Кримінальний процесуальний кодекс України започаткував новий інститут - допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні.

Наявність даного інституту являє собою виключення із правил щодо негайного дослідження фактів, згідно з якими суд має вивчити докази відразу ж; суд не має права вважати доказами інформацію, котра знаходиться у показаннях, документах та речах, котрі не являлися об'єктом аналізу суду, окрім обставин, що зазначені у ст. 23 КПК України [23, с.276].

У ст. 225 КПК України встановила надзвичайні ситуації, поєднанні із потребою одержання даних потерпілого або свідка у процесі здійснення кримінального провадження, коли через наявність загрози здоров'ю чи життю потерпілого або свідка, їх важкого захворювання, існування других умов, котрі можуть гальмувати допит в суді чи можуть позначитися на обсязі і правдивості показань, сторона у досудовому провадженні у відповідності із законом має право звертатися до слідчого судді з клопотання про проведення допиту потерпілого чи свідка у судовому засіданні, а також можливий одночасний допит двох чи більше уже допитаних осіб. Допит потерпілого чи свідка відбувається у судовому засіданні у місці знаходження суду чи місце знаходження нездужалого потерпілого чи свідка при наявності сторін кримінального провадження з додержанням норм здійснення допиту у ході судового розгляду [23, с.277].

У КПК України зазначає розгорнутий перелік виняткових випадків, а саме загроза життю та здоров'ю потерпілого або свідка, тяжкої хвороби особи та існування інших факторів. Натомість не визначено ступінь тяжкості потерпілого чи свідка та не роз'яснено список захворювань лише зазначено, що воно має бути тяжким [24, с.261].

На нашу думку, клопотання про здійснення допиту тяжкохворого потерпілого чи свідка у процесі розгляду кримінального провадження у судовому засіданні має містити:

1) особу, котра має бути допитана та вказано який у неї процесуальний статус у кримінальному провадженні стисла передача обставин кримінальної справи, у зв'язку з якою обставиною воно відкрито;

2) виклад фактів, котрі умотивовані підставами клопотання (установлення стану здоров'я фахівцем);

3) юридичну кваліфікацію кримінального правопорушення із посиланням на статтю чи частину статті Кримінального кодексу України.

Неодмінно до клопотання має бути долучено копії матеріалів, котрими визначено аргументи клопотання (довідка про тяжку хворобу свідка чи потерпілого) [25, с. 300].

Згідно до ч. 2 ст. 225 КПК України, якщо потрібно реалізувати допит тяжкохворого потерпілого чи свідка у ході досудового розслідування то повинно бути здійснено виїзне судове засідання [1].

Виїзне засідання відбувається за місцем знаходження потерпілого чи свідка у закладі охорони здоров'я. У медичний заклад має бути надіслано запит до головного лікаря про надання змоги здійснити допит у спеціально підготовленій кімнаті [26, с. 403].

До інших обставин можемо віднести:

- довготривале відрядження, котре повинно бути підтверджено листом про відрядження або поясненням колег по службі у разі службового, а якщо відрядження по сімейним обставинам то поясненням родичів;

- терміновий переїзд на постійне місце проживання до далеких країн свідка чи потерпілого;

- важке поранення, травма чи зазначена особа чекає складну операцію з невідомим результатом;

- короткий приїзд свідка чи потерпілого до України [26, с. 404];

- небезпека життю особи із сторони співучасників тяжкого злочину чи учасників організованого злочинного угруповання згідно із Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» підтримка безпеки зазначених осіб, котрі приймають участь у кримінальному процесі та являються одним із елементів здійснення дієвого механізму збереження безпеки осіб, котрі слугують правосуддю [27].

Отже, приводами формування обставин є фактична загроза утрати відомостей, доказів, котрі можливо одержати тільки із показань потерпілого чи свідка.

Послідовність здійснення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування у судовому порядку є таким:

- 1) слідчий звертається із клопотанням про здійснення допиту потерпілого чи свідка у судовому порядку до слідчого судді;
- 2) дане клопотання має бути погоджено з прокурором;
- 3) клопотання має бути зареєстроване у автоматизованій системі документообігу відповідного суду;
- 4) якщо слідчий суддя узгодить клопотання то здійснюється допит свідка чи потерпілого у судовому засіданні;
- 5) проведення допиту за місцем знаходження тяжкохворого свідка чи потерпілого у придатному для цього приміщенні;
- 6) здійснення самого допиту [23, с.279].

Здійснення допиту свідка чи потерпілого у судовому засіданні відбувається на таких же умовах як і загальне судове засідання.

Важливим моментом проведення даної слідчої (розшукової) дії є те, що оформлення допиту здійснюється не у формі протоколу, а в журналі судового засідання, його копія та носії інформації проведення допиту висилаються до органу досудового розслідування для долучення до матеріалів кримінального провадження [24, с.262].

Сторона кримінального процесу у відповідності з ч. 1 ст. 225 КПК України має право звертатися до слідчого судді із клопотання здійснити допит потерпілого чи свідка у судовому порядку [1].

До сторін обвинувачення можемо віднести: прокурор, слідчий, керівник органу досудового розслідування, потерпілий та законний представник.

Стороною захисту може бути: обвинувачений, підозрюваний, засуджений, виправданий, особа, до якої застосовуються заходи медичного чи виховного впливу [25, с. 301].

На думку Хаммуді А. клопотання допит потерпілого чи свідка у процесі досудового розслідування у судовому засідання має містити:

- назву кримінального провадження і реєстраційний номер;
- юридичну кваліфікацію кримінального правопорушення із уточненням частини статті чи статті Кримінального кодексу України;

- процесуальна роль особи, якою написано клопотання та її прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання;
- її статус у даному кримінальному провадженні, якою вона являється;
- зазначено відповідно до норм КПК України інформування особи про відповідальність у разі порушення її обов'язку прийти за викликом слідчого, прокурора;
- стислий опис кримінального правопорушення;
- виклад фактів, якими доводяться аргументи клопотання;
- прізвище, ім'я та по батькові і посада слідчого і прокурора;
- дата та місце заставлення клопотання [23, с.280].

Додатково приєднується до провадження копії матеріалів, що є аргументами для проведення даної слідчої дії, до них відносимо висновок лікаря про тяжку хворобу свідка чи потерпілого, відомості про погрози, квитки для виїзду за кордон

Допит підозрюваного являє собою слідчу (розшукову) дію, направлену на отримання від підозрюваної особи показань по суті підозри, а також з підстав усіх наявних йому фактів, що відіграють важливе значення для істинного вирішення кримінального провадження.

Слідчий перед проведенням допиту має розтлумачити підозрюваній особі його права та обов'язки, суть пред'явленої йому підозри, а також встановити особу підозрюваного [28, с.33].

Відповідно до законодавства допит може проводитися без перериву не більше двох годин, а всього не більше восьми годин на день.

Уповноважена особа, у ході здійснення слідчої дії одержавши відмову підозрюваного відповідати на поставленні питання, має припинити допит негайно після одержання даної заяви.

У ході здійснення допиту може бути використана фотозйомка, аудіо та відеозапис.

Слідчий має право здійснити допит за місцем проведення досудового розслідування, а у разі потреби за місцем знаходження підозрюваного [29, с. 334].

Дана слідча (розшукова) дія, як правило, здійснюється у денний час. Але трапляються випадки, коли допит потрібно провести у нічний час (з 22.00 до 06.00) за таких випадків:

1) за проханням самої особи, котрий перед тим відмовився надати показання. Цей факт має бути зазначений у протоколі та підписаний підозрюваним;

2) коли під час здійснення допиту може відбутися здійснення інших слідчих (розшукових) дій, наприклад обшук;

3) коли є факти про скоєння у близькому майбутньому нового кримінального правопорушення його співучасниками;

4) коли із затягуванням допиту може бути втрачено речові докази, уникнення від слідчих дій осіб, котрі мають стосунок до скоєного кримінального правопорушення [30, с.444].

Якщо у кримінальному провадженні наявні декілька підозрюваних осіб, то слідчий має ужити відповідних заходів, щоб зазначенні особи не могли спілкуватися між собою, слідчий має визивати їх у різний час, а також у місці досудового утримання мають знаходитися порізно один від одного.

Слідчий не попереджає щодо настання кримінального покарання за відказ від надання показань та за надання завідомо неправдивих показань, тому що надання показань є його процесуальним правом, а не обов'язком.

У процесі проведення допиту слідчий може задавати питання для роз'яснення та уточнення обставин кримінального провадження, з'ясування функцій підозрюваної особи та його співучасників у скоєнні кримінального правопорушення, також уточнення алібі, для з'ясування потенційних осередків доказів [29, с.335].

Слідчий оформлює протокол допиту підозрюваного керуючись норм ст. 104 та 224 КПК України.

Дані, котрі повідомив підозрюваний та його відповіді на запитання занотовуються до протоколу від першої особи та максимально дослівно, окрім нецензурної лексики та образливих слів. Якщо підозрюваний вживає жаргонні вирази то слідчий заносить їх до протоколу, а також роз'яснює їх.

Закінчивши допит слідчий надає підозрюваному протокол допиту для ознайомлення. Слідчий за потреби може прочитати підозрюваному його та зазначає цей факт у документі. Також слідчий має занести до документу усі доповнення та поправки підозрюваного [29, с.335].

У кінці протоколу він має бути підписаний власноруч підозрюваним та слідчим. Коли протокол складається із кількох сторінок то підозрюваний та перекладач, якщо він був присутній підписують кожний аркуш окремо, а також якщо брали участь прокурор, керівник органу досудового слідства, експерт, спеціаліст, захисник чи інші особи засвідчують документ в цілому [29, с. 336].

На вимогу підозрюваної особи йому надається занести свої свідчення до протоколу власною рукою, про що слідчий робить відмітку. Після написання підозрюваним своїх показань, слідчий з ними знайомиться та за потреби ставить особі додаткові питання, котрі спільно з відповідями фіксуються у протоколі.

Трапляються випадки, коди підозрювана особа відмовляється від підписання документа. Це фіксується у протоколі, а також особа має право надати у письмовому вигляді свої пояснення щодо причини відказу, котрі також вносяться до протоколу. Якщо особа відмовляється від підписання та від пояснення такої відмови то протокол підписують його захисник, а коли його не має то поняті [30, с. 445].

Слідчий може додати до протоколу схеми, зарисовки та пояснення до них, зроблені підозрюваним та підписані ним та слідчим [28, с. 36].

Когутич І. вважає, що перехресний допит - це допит при якому учасники судового засідання мають по чергово задавати одній особі питання стосовно її показань чи якоїсь частини показань з ціллю узгодження, доповнення та перевірки [31, с .214].

Бабунич В. дійшов висновку, що перехресний допит являє собою вид судового допиту, що здійснюється за спеціальними нормами та котрий має звужуватися виясненими у ході прямого допиту фактами чи мати відношення щодо питань правдивості свідчень, а також він має право здійснюватися учасниками процесу, котрі у відповідності із законодавством мають право відкриття судового допиту та зацікавленість котрих різниться від інтересу особи, котра здійснювала прямий допит [32, с. 68].

Науково практичний коментар КПК України за редакцією Тація В., Пшонки В., Портнова А. сформувавши перехресний допит, як доказування зустрічною стороною для ґрунтовного аналізу та перевірки відомостей, одержаних у процесі прямого допиту, а також одержання нових показань від особи, котру допитували у ході прямого допиту. Перехресний допит здійснюється після прямого допиту та має на меті ставлення запитань свідку іншою стороною судового розгляду, а також залишається право тією стороною теж задавати питання, що здійснювала виклик [33, с. 323].

Перехресний допит вважають головним прийомом підтвердження чи спростування показань свідка. У ході проведення даного допиту перевіряється спроможності свідка усвідомлювати обставини, по котрих він надає показання і других фактів, котрі можуть мати вагоме значення для оцінювання правдивості його свідчень та попередніх показань, що не відповідають тільки що наданим показанням [34, с. 258].

Перехресний допит переслідує таку мету нейтралізувати свідка іншої сторони, засвідчивши цілковиту неправдивість його свідчень, шляхом навідних запитань доказати, що свідок надає оманливі свідчення чи ретельно надає неправдиві показання [31, с.215].

При даному допиті мають право бути допитані всі учасники, котрі допитуються у ході судового розгляду. У ч. 6 ст. 352 КПК України визначив порядок здійснення перехресного допиту свідка під час судового засідання. Спершу здійснюється прямий допит, у ході якого з'ясовуються факти, що не мали відношення до предмета показань свідка у суді. Свідка обвинувачення

спершу допитує прокурор, а свідка захисту – захисник. Після прямого допиту свідка мають право ставити питання протилежні сторони кримінального процесу, тобто відбувається перехресний допит [1].

У ході здійснення допиту свідка сторонами кримінального процесу одна зі сторін має право виразити протест стосовно запитання, що на її розсуд не має відношення до кримінального провадження. Протест може бути виражений щодо безтактного запитання чи питання котре задано так, що містить відповідь чи його частину або підказку. Головуючий суддя за протестом має можливість виключити запитання, тому свідку не має потреби давати відповідь на відповідне питання. [32, с. 68]. Однак, свідок не має право опротестувати питання, що запитуються для встановлення правдивості його показань, а суддя його виключити згідно із ст. 96 КПК України [1].

Недодержання зазначених приписів щодо перехресного допиту відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 87 КПК України є достатнім порушенням законних прав та свобод людини та являється безсумнівною умовою для ствердження судом доказів неприпустимими [1].

Основоположною проблемою відповідною слідчою (розшуковою) дією є те, що до перехресного допиту дуже складно підготуватися завчасно, тому що навідні запитання варто формулювати вже у ході самого допиту та запитувати прямо після здійснення прямого допиту [32, с. 69].

Перехресний допит має деякі тактичні прийоми, такі як:

1. Слідчий має дослідити чи говорив свідок дещо, що може бути застосовано іншою стороною або зашкодити його свідчень та чи потрібно взагалі проводити перехресний допит.

Слідчому слід пам'ятати про те, якщо він хоче отримати певну відповідь, то йому варто правильно задавати питання та проаналізувати надані у минулому показання. У ході судового засідання може бути здійснено перевірку правдивості показань учасників кримінального провадження та вирішення розбіжностей показань, для цього вони можуть бути розголошенні у судовому засіданні.

2. Важливе значення відіграють інтонація і вираз обличчя сторони, котра здійснює ведення допиту можуть дуже позначитися на суддю та надасть шанс у повній мірі проаналізувати визначене питання, на котре він міг не достатньо приділити уваги.

3. У ході проведення перехресного допиту дієвою тактикою визнається задавання навідних запитань. Максимальні кількість питань мають бути у «закритій» формі, бо тоді свідок не зможе відповідати так/ні. Дієвість навідних запитань полягає в тому, що вони дозволяють особі, проявити ті відомості, котрі є важливими для сторони, що здійснює проведення допиту.

4. Увагу варто приділити порядку проведення перехресного допиту. Не варто, задавати спершу важливі питання до поки не буде збудовану фундамент для цих питань, щоб свідок не зміг їх опротестувати. Можна спершу задавати прості запитання, а потім складніші.

Однак трапляються випадки, коли дієвіше буди спершу задати головне питання. Такий початок забезпечить стороні, котра веде допит перевагу, тому, що суд заслухавши прямий допит свідків, у нього вже є певне оцінка тому буде інтересно з чого розпочнеться відповідний допит [32, с.70].

Важливість перехресного допиту полягає в тому, що при його проведенні забезпечується реалізація принципу змагальності сторін у кримінальному процесі, бо сторона захисту та обвинувачення під час проведення даної слідчої (розшукової) дії схиляють показання одного та іншого свідка на свою бік.

Нововведенням КПК України стало впровадження нової слідчої (розшукової) дії, як одночасний допит.

Відповідно до ч. 9 ст. 224 КПК України слідчий чи прокурор має право здійснити одночасний допит двох чи більше уже допитаних осіб для встановлення мотивів неоднакових їх свідчень [1].

Одночасний допит являє собою одну із важливих та найскладніших слідчих (розшукових) дії, тому що дієве здійснення одночасного допиту потребує врахування, зокрема принципів кримінального судочинства, криміналістичних порад, а також потрібно також урахувати психологічні

аспекти. Як раз даний аспект вимагає від прокурора чи слідчого ґрунтовного готування, котрий вміщає у себе аналіз обставин із процесуального, технічного та тактичного боку, проектування слідчої (розшукової) дії та належної процедури ходу здійснення одночасного допиту [35, с.201].

Всі слідчі (розшукові) дії характеризуються відповідно до тактики їх здійснення. Тактика слідчих (розшукових) дії підвладна потребам одержання максимального результату їх здійснення та становить чітку систему. Система містить у собі підсистему, котра являється стадією слідчої (розшукової) дії. У широкому аспекті черговість цих стадій така:

- підготовка до здійснення слідчої (розшукової) дії;
- здійснення слідчої (розшукової) дії;
- протоколювання ходу та висновків слідчої (розшукової) дії;
- аналіз одержаних висновків та з'ясування їх місця та значення у системі умотивованих висновків у відповідній кримінальній справі.

Підготовка одночасного допиту двох чи більше уже допитаних осіб являє собою точну інформаційну взаємозалежність із висновками попереднього допиту, але він повинен не повторювати підготовку до допиту [36, с. 25].

Чорноус Ю. вважає, що у процесі підготовки до здійснення одночасного допиту одним із важливих елементів являє собою спорудження примарного інтенсивного зразка її проведення. Вагомим є втілення низки організаційно – тактичних задач [35, с. 202].

Велика кількість задач доцільно класифікувати за змістом, котрі переважно представляються у вигляді інформаційної, тактичної та організаційної частини. Дані частини взаємозалежні та забезпечують:

- 1) організаційну частину (допит має здійснюватися у відповідних умовах задля реалізації його мети);
- 2) інформаційну частину (нагромадження та дослідження відомостей, котрі відносяться слідства по справі, допитуваних осіб та фактів, які мають бути встановленні);

3) тактичну частину (вибирання та підготовка до використання тактичних способів чи їх комплексу відповідно до обставин провадження).

Слідчий перед проведенням даної слідчої дії повинен глибоко дослідити матеріали справи, тому що якщо слідчий, який не підготується і не володіє змістом відмінностей у матеріалах одночасного допиту, припускає помилок, як наслідок лишається віри потерпілих, впливу на допитуваних та не досягає головної цілі слідчої дії.

Головною відмінною рисою одночасного допиту двох чи більше уже допитаних осіб у інформаційній частині є конкретизація його предмета, бо він здійснюється у разі існування неоднаковості у показаннях раніше допитаних, коли відповідні суперечності ніяк не має змоги ліквідувати за допомогою других слідчих (розшукових) дії, наприклад повторним допитом [36, с. 28].

Карпушин С. дійшов висновку, що факторами суперечностей у показаннях можуть бути: старанний обман; заздалегідь неправдиві показання; суперечності, поєднанні із попередньою злочинною практикою допитуваного; недоброчесні стосунки між учасниками одночасного допиту; розбіжний соціальний та інший рівень життя; різний темперамент чи психофізіологічний стан допитуваних [35, с. 202].

Слідчий повинен проявити обачність при одночасному допиті коли між допитуваними є соціальні зв'язки у вигляді нерівності, наприклад підпорядкованість у злочинній групі, повага, страх і ін.. Якщо при одночасному допиті між допитуваними не має соціальних зв'язків то це слугуватиме більш благополучному досягненню мети слідчої дії [36, с. 29].

За потреби може бути здійснений додатковий допит для уточнення суперечливих моментів, що відіграють вагоме значення для кримінальної справи.

До початку одночасного допиту варто повідомити учасників, щодо вірогідних труднощів психологічного характеру, наприклад погрози або тиск, котрі можуть утворитися у ході здійснення та ознайомити про заходи дотримання безпеки, додати рекомендації, котрі нададуть спроможність

протидіяти негативному схиланню. У ході одночасного допиту допитуванні з неоднаковим процесуальним статусом є у рамках зорового сприйняття один одного та включають шанс психологічного тиску особистою поведінкою, інтонацією чи жестами.

Предметом одночасного допиту двох чи більше уже допитаних осіб є умови відносно котрих утворюються суттєві відмінності у показаннях вже раніше допитаних [35, с. 203].

Слідчий чи прокурор мають заздалегідь з'ясувати коло питань та їх черговість, котрі мають бути висвітленні. Уповноважена особа має з'ясувати універсальні питання, а в подальшому у ході їх пояснення та деталізації подій підготувати роз'яснювальні та контрольні запитання.

Основою для сформування запитань слугують матеріали кримінального провадження, оперативні відомості, консультації із спеціалістом, оволодіння спеціальною літературою та своєрідні знання щодо об'єктів, явищ, подій, одержаних прокурором чи слідчим.

Прокурор чи слідчий можуть задати такі види питань, що будуть уточнювати потрібну суть та реалізувати конкретне завдання одночасного допиту:

- контрольні питання (ставляться з ціллю підтвердження чи спростування фактів, одержаних на початкових допитах, зокрема якщо наявні неточності);
- додаткові питання (задаються з ціллю заповнити пробіли у показаннях, що були одержані раніше);
- викриваючі питання (направленні на викривання неправдивих показань, що супроводжуються демонструванням допитуваній особі доказів чи свідчень іншої допитуваної особи, котрі заперечують його показання);
- уточнюючі питання (можуть задаватися з ціллю уточнення деталей чи конкретизації одержаної інформації);
- нагадуючі питання (направленні на поновлення забутого, посилення у пам'яті допитуваних осіб, на створення різних асоціацій, в наслідок чого вони згадають важливі обставини) [36, с. 30].

Участь у одночасному допиті мають право приймати свідок, підозрюваний, потерпілий, захисник, спеціаліст, експерт, законний представник, психолог, педагог, лікар та за потреби перекладач [35, с. 204].

При проведенні допиту слідчий має враховувати та передбачати шанс зміни показань у зв'язку із впливом один на одного допитуваних осіб. Коло сторін, що приймають участь у даній слідчій (розшуковій) дії призначається слідчим чи прокурором, враховуючи на відомості щодо предмету допиту, учасників, віку, їх процесуальної ролі.

Обрання та підготовка місця та процедури проведення має виконуватися слідчим чи прокурором з урахуванням перспективи розвитку ворожих відносин між учасниками допиту та усунути між допитуваними змогу зіткнення. Приміщення для проведення одночасного допиту двох чи більше уже допитаних осіб має бути гарно освітленим, допитуванні мають бути розміщені так, щоб світло потрапляло на їх обличчя. Особи, котрі допитуються повинні бути на належній дистанції від дверей, вікон та один від одного, слідчого, а також слідчий має бачити їх обличчя, руки та ноги. В приміщенні не мають знаходитися предмети, що можуть слугувати зброям для нападу [36, с. 31].

У разі коли учасники, котрі сповіщають розбіжні відомості, у ході проведення допиту будуть розташовані один навпроти одного, то це збільшить конфлікт, що іноді буде заважати проведенню слідчої (розшукової) дії, тому краще розташувати у формі трикутника, де учасники будуть знаходитися на однаковій відстані між собою та слідчим, при чому останній має займати головну позицію.

Відповідно до ч. 5 ст. 224 КПК України може фіксуватися фото-, відео- та звукозаписом, що допоможе уникнути змови між сторонами та подальшого аналізу висновків одночасного допиту двох чи більше уже допитаних осіб [1].

У ході самої слідчої дії керуючись ч. 9 ст. 224 КПК України, учасникам по черзі рекомендується надати показання про відомості кримінального провадження для встановлення яких здійснюється допит, потім уповноваженою особою можуть ставитися відповідні питання. Учасники, які приймають участь

у слідчій дії, їх законні захисники та представники мають право задавати одна одній питання, що мають відношення до предмета допиту. Послідовність давання показань та послідовність питань визначаються самим слідчим чи прокурором відповідно до кримінального провадження. У процесі здійснення одночасного допиту двох чи більше уже допитаних осіб ведеться протокол згідно вимогам ст. 104 КПК України. Про використання фото-, аудіо- чи відеозапису має бути попереджено учасників. Використання технічних засобів відіграють серйозний тактичний прийом, особливо у тих випадках, коли учасники кілька разів міняли свої показання та мають замисел відказатися чи змінювати їх у подальшому [1].

Зміст одночасний допит у режимі відеоконференції становить собою регулювання кримінальним процесуальним законодавством процес у ході якого відбувається інформаційний та психологічний контакт слідчого з допитуваними націлений на отримання відомостей та фактів, що відома лише допитуваному та мають значення для кримінальної справи.

Розгляд засад чинного законодавства говорить, що допит у режимі відеоконференції у процесі кримінального судочинства здійснюється за принципами судового допиту [37 с. 2].

Тактика судового допиту має свої властивості:

- розгорнуте коло учасників;
- складний обмін відомостями між учасниками даної слідчої (розшукової) дії;
- уповноважені особи, що мають проводити допит мають спершу вивчити показання, що були зафіксовані у ході досудового розслідування;
- важливу роль судді, у процесі допиту ;
- дану слідчу дію здійснює не тільки суддя, а й інші учасники процесу;
- допит здійснюється на засадах змагальності;
- деякі показання мають бути повторенні;
- допит провадиться на принципах гласності та відкритості [37 с. 3].

Однак, тактика допиту при відеоконференції має відмінності від допиту у ході судового засідання:

- неприпустимість розголошення фактів досудового розслідування відповідно до ст. 22 КПК України. Даний допит не має права здійснювати на засадах гласності та відкритості;
- ключовою фігурою виступає слідчий суддя;
- законодавство надає право проводити первинний допит у форматі відео конференції [37 с. 4].

Можна виділити такі особливі риси підготовки до допиту у форматі відеоконференції у процесі досудового розслідування:

1. Визначення умов, за котрих є спроможність здійснити проведення допиту у форматі відео конференції та ухвалення рішення про проведення.

У ході здійснення досудового слідства слідчий має право установити умови, за котрих буде здійснено дану слідчу дію. До таких випадків відповідно до ч. 1 ст. 232 КПК України відносяться:

- визначені випадки за яких у даний час деякі особи не мають змоги бути присутніми на досудовому слідстві у зв'язку зі станом здоров'я чи з інших вагомих причин;
- здійснення допиту неповнолітньої та малолітньої особи;
- забезпечення безпеки осіб;
- необхідність використання таких способів, щоб дотриматися ефективного досудового слідства;
- існування інших причин, встановленими слідчим, прокурором, слідчим суддею [1].

Рішення про здійснення допиту у режимі відеоконференції затверджує слідчий суддя за заявою сторін кримінальної справи чи других учасників даної справи або особистою ініціативою. Слідчий суддя після вивчення даної заяви виносить ухвалу про здійснення допиту у форматі відеоконференції, або прийняти рішення з особистої ініціативи [37, с. 5].

2. З'ясування кола учасників.

Відповідно до ст. 225, 232 КПК України допитати можливу у режимі відеоконференції лише свідка, потерпілого, а також здійснення одночасного допиту двох і більше уже допитаних осіб [1].

3. Добір технічних засобів та технологій.

Дієвий КПК України зазначає, що допит у форматі відеоконференції має відбуватися на якісних технічних засобах і технологіях, що мають забезпечувати гарне зображення та звучання, а також додержання інформаційної безпеки.

Законодавець передбачає винятки з додержання висунутих вимог, а саме заходи, що перешкоджають упізнанню зовнішніх рис та голосу допитуваної особи заради дотримання її безпеки [37, с. 6].

4. Обирання місця здійснення допиту.

Місця здійснення допиту у форматі відеоконференції у ході проведення досудового слідства можливе у:

- місці знаходження хворого свідка, потерпілого чи підозрюваного;
- приміщення, котре знаходиться поза територіальною юрисдикцією правоохоронного органу, суду чи за територією міста, у котрому вони знаходяться;
- приміщення, котре знаходиться на території юрисдикції правоохоронного органу, суду чи на території міста, у котрому вони знаходяться.

5. Інформування усіх учасників про місце, час здійснення відповідної слідчої (розшукової) дії.

Особливими рисами здійснення допиту у режимі відеоконференції у процесі досудового слідства є:

1) Регулює обмін даними слідчий суддя. Наприклад, слідчий суддя у ході допиту свідка чи потерпілого сторонами кримінальної справи за запереченням сторони має право відмінити запитання, що не має відношення до суті справи.

2) Допит відбувається за такими ж правилами як і судовий розгляд. Відповідно до положень ч. 4 ст. 232 та ч. 1 ст. 225 КПК України допит свідка та

потерпілого відбувається з додержанням правил здійснення допиту у процесі судового розгляду, де має бути дотриманий принцип змагальності сторін [1].

3) Передбачена можливість здійснення допиту потерпілого чи свідка без участі сторони захисту. У разі, якщо на момент здійснення допиту ні одній особі не було висунуто підозру то тоді допит проводиться без сторони захисту.

4) При допиту наявний розпорядник або секретар судового засідання. Перед проведенням допиту у режимі відеоконференції розпорядник чи секретар судового засідання повинні вручити особі пам'ятку про її права, перевірити документи та знаходитися рядом із особою до закінчення судового засідання.

5) Здійснюється послідовність допиту сторін кримінального провадження. Наприклад, свідка обвинувачення першим має допитати прокурор, а свідка захисту має першим допитати захисник [37, с. 8].

Одночасний допит виступає однією з найбільш важких за підготовкою та тактикою проведення, тому що трапляються ситуації коли існують брак доказів у провадженні та є суперечності, тому здійснення даної слідчої дії може стати важливим моментом у кримінальному розслідуванні [37 с. 10].

2.2. Порядок проведення невербальних слідчих (розшукових) дій

До невербальних слідчих (розшукових) дій відносять освідчування, огляд, ексгумацією трупа та обшук житла чи іншого володіння особи під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Освідчування особи являє собою один із видів слідчих (розшукових) дій. Ця слідча дія була загальновідомою у кримінальному процесі та широко практикується серед слідчих із давніх часів.

Чинна редакція Кримінального процесуального кодексу України не обійшла увагою дану слідчу (розшукову) дію та внесла деякі зміни до неї, зокрема такі: доповнили завдання освідчування, тепер у ній можуть брати участь

понятті, було дещо змінено порядок застосування особливих знань у ході здійснення освідування [38, с. 23].

У Статуті кримінального судочинства 1864 р. Російської імперії до засобів скупчення фактів припадає огляд та освідування (ст. 315-352) [8]. В КПК України 1960р. освідування було присвячено ст. 194 [9].

У чинному КПК України у ст. 241 визначає освідування, як виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення чи особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово – медичну експертизу [1].

Нині до завдань освідування відносять розкриття на тілі особи специфічних прикмет, а ще і прояв слідів кримінального правопорушення. Але при здійсненні даної слідчої (розшукової) дії часто з'являються труднощі з упуцненням точної конкретизації понять «особливі прикмети» і «сліди кримінального правопорушення», що у чинному кодексі не зазначено [39, с. 44].

Вчення про криміналістику поєднує поняття особливих прикмет із доктриною про зовнішні прикмети людини, котрі описують зовнішню будову тіла людини (своєрідність голови, обличчя, тіла, татуювання, шрами, родинки, а також особливості одягу ті інших речей та ін.).

Сліди укусів, синці, подряпини, опіки, переломи, обмороження, порізи та інші тілесні пошкодження, а також присутність сторонньої речовини відносять до слідів кримінального правопорушення [38, с. 24].

У КПК України 1960 року до завдання освідування належало тільки вираження або підтвердження специфічних ознак на тілі [9]. В наш час подібне завдання зазначено у Росії в ст. 179 [40], у Молдови в ст. 119 [15], у Білорусії в ст. 206 [19], у Казахстану в ст. 226 [18].

Система, обставини та вимоги освідування у чинному КПК включають кілька нововведень, щодо способу його здійснення. Спосіб включає існування в слідчого реальних та юридичних причин.

Під реальними причинами слід розуміти існування деяких відомостей, котрі на тілі людини (свідка, підозрюваного, потерпілого) імовірно розкриті сліди кримінального правопорушення чи специфічних ознак.

Інформація щодо існування на тілі людини потрібних слідів можуть знаходитися в різних осередках та включати не просто можливу, а й вірогідну природу. Такої інформації у матеріалах кримінального провадження має бути в достатку, для того, щоб слідчий міг методом аналізу сформулювати об'єктивний умовивід щодо існування на тілі особи специфічних ознак чи проявів слідів кримінального правопорушення, доведення котрих відіграє важливу роль при розслідуванні.

Юридичною причиною освідчування є постанова прокурора (ч. 2 ст. 241 КПК України). Прокурор має право винести її за власним бажанням чи за клопотанням слідчого. Винесення постанови прокурора про проведення слідчої дії за клопотанням слідчого утворює допоміжну запоруку охорони індивідуальних прав людини, дотримання їх фактичної тілесної цілісності. Дана постанова відіграє важливу роль при освідчуванні [41, с. 3].

Чинний КПК України передбачає також примусове освідчування, що застосовується у разі відказу особи від добровільного його здійснення. Спроможність використання примусового освідчування підозрюваного здійснюється тільки за існуванням належних причин для здійснення даної слідчої дії. Мотивом здійснення примусового освідчування потерпілого може бути вчинене виключно умотивованою підозрою з приводу лживих показань та існування задовільних відомостей допускати, що це призведе до виявлення реальних відомостей на доведення чи заперечення даної підозри. Примусове освідчування свідка може здійснюватися якщо є існування відомостей уважати, що на тілі свідка можливо знаходяться залишки кримінального правопорушення чи другі факти, що є важливими для виявлення подій кримінального правопорушення та ще аналіз істини показань свідка.

Додержання прав особи у ході кримінального провадження, вжиття до них мір примусового освідчування уділяють велику увагу не тільки у

вітчизняному законодавстві, а й на міжнародному рівні. У Міжнародному пакті про громадські і політичні права зазначено, що будь – яка особа, володіє правом на особисту недоторканість та на свободу, а також жодна особа не мусить бути позбавлений свободи у противному разі як на таких умовах та у такій шлях, що визначені на законодавчому рівні [41, с. 5].

Кримінально – процесуальне законодавство виділяє два види осідкування, підґрунтям для такої класифікації виступає суб'єкт, котрий вчиняє огляд тіла живої особи розрізняють:

- 1) слідче осідкування, вчиняє сам слідчий чи прокурор;
- 2) медичне осідкування, вчиняє судово – медичний експерт, а за його відсутності лікар, з відповідними знаннями.

Медичне осідкуванням за клопотанням слідчого здійснюється судового – медичний експерт чи лікар, а висновки мають бути відтворенні в акті або довідці. В науці та практиці поняття судового – медичне осідкування вглибилось дуже давно, але дієвий КПК України такого осідкування не закріпив [38, с. 25].

Ч. 2 ст. 241 КПК України акцентує свою увагу на тому що осідкування, що проводиться оголенням особи, може здійснюватися лікарем, проте не зазначено про судово – медичного експерта, як це було зазначено у КПК 1960 року. Залучення судово – медичного експерта може слугувати більш точному отримання висновків тому що це його професійна діяльність. Однак наявність судово – медичного осідкування являють собою вагання, тому що у законодавстві передбачена єдина форма закріплення висновків даної слідчої дії - протокол (ч. 5 ст. 241 КПК України). Даний документ є обов'язком слідчого. Існує проблема щодо того, яким документом має оформлятися висновки проведеним лікарем. Між тим, деякі науковці вбачають, що висновки даного виду осідкування фіксуються у протоколі слідчого: «зі слів лікаря або експерта». У протоколі буде закріплено ті відомості, що не входять до предмета відання слідчого [39, с. 45].

Розгляд ст. 241 КПК України підштовхує до других підходів з'ясування видів освідування. Здійснення освідування доручається слідчому, а за потреби може підключатися судово – медичний експерт чи лікар. Такий вид освідування прийнято називати слідчим [1].

При даній слідчій (розшуковій) дії не мають право бути вчинені дії, що принижують честь та гідність людини, та можуть нанести шкоду її здоров'ю. Охороні прав людини слугує вимога КПК України, щодо того, що при здійсненні освідування особи, при якій здійснюються оголення та огляд інтимних ділянок на тілі присутнім може бути тільки слідчий чи прокурор тієї ж статі, що і особа, а також особа повинна дати свою згоду.

Освідування зазвичай поєднують вимогою устанавлення на тілі особи подряпини, сліди укусів, крові і тд. Дану слідчу дію виконує особа, яка має спеціальні знання у сфері медицини, а тому слідчий підключає судово – медичного експерта чи лікаря, а висновок оформлюється у протоколі.

Важливим моментом є те, що судово – медичний експерт чи лікар здійснюють освідування тільки з медичного аспекти, не приділяючи сильної уваги на встановлення та фіксацію специфічних ознак та слідів [41, с. 9].

З огляду на те, що дійсний КПК України зафіксував спроможність проведення освідування особисто лікарем, було б доцільно розглянути проблему включення цю дію до слідчих дій.

Гарний результат і оперативне слідство правопорушення підвладне передусім правомірному, систематичному та організованій побудови слідчих дій у наслідок чого нагромаджуються, фіксуються та аналізуються та наостанок слугують доказами, що підтверджують причетність особи до злочину, а також підтверджуються додаткові обставини, що потрібно доказати [42, с. 222].

Відповідно до ст. 239 КПК України ексгумація трупа проводиться згідно з постановою прокурора [1]. Ексгумація – це підймання трупа із землі. В практиці прийнято вважати під ексгумацією виймання трупа із землі, могили, саркофагів та ін.. Для здійснення цієї слідчої дії підлягають трупи яким було зроблено розтин, так яким і не робили, із ціллю виключити насильницьку

смерть або впізнання трупа незнайомої особи, з наміром формування відповідних умов для наступного виконання огляду трупа, являти його для впізнання, експертного дослідження та інші процесуальні дії [43, с. 436].

Метою ексгумації трупа може бути пред'явлення його до впізнання чи огляду. Огляд трупа здійснюється до його поховання. Натомість якщо ж поховання все ж таки відбулося то за чинних умов здійснюється його викопування та подальше дослідження [38, с. 25].

До причин ексгумації можна віднести: потреба одержання відповідей за звернення, які з'явилися у зв'язку з нововиявленими обставинами; не здійснення або сумнівне здійснення огляду трупа; відсутність первинного судового – медичного дослідження; якщо є неточності та нехватка первинного судово-медичного огляду; потреба показання ексгумованого трупа (залишки) до впізнання [44, с. 33].

Божьєвий В. виділив цілі ексгумації, до яких віднесено: пред'явлення до впізнання; первинний чи повторний огляд; виконання первинної, повторної чи додаткової експертизи [45, с. 125].

Відмінна риса ексгумації від інших слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що дана дія гарантує наступну процедуру одержання доказової бази для кримінальної справи, інакше кажучи ексгумація є засадою, що є передумовою дослідженню та здійсненню експертизи для одержання фактів [44, с. 33].

Труп дістається з місця його захоронення при наявності судово – медичного експерта і здійснюються огляд з додержанням норм ст. 238 КПК України. Час від час можуть бути наявні при даній слідчій дії рідня підозрюваного або покійного на кладовищі, в місці поховання чи укривання померлого.

Слідчий кличе судово – медичного експерта з наміром:

- консультація або іншої допомоги;
- фахового підймання трупа із землі чи його залишків;
- поверхневий огляд трупа, а також його експертиза;
- вилучення матеріалів для лабораторного дослідження.

Ексгумація трупа здійснюється судово – медичним експертом як на відкритій місцині, так і в морзі.

Мотивами для проведення даної слідчої дій є:

- 1) перевірка підсумків первинного дослідження;
- 2) суперечливі наслідки експертизи матеріалам кримінальної справи;
- 3) скарги та заяви рідні чи сусідів померлого, котрі зумовлюють недовіру про вбивство;
- 4) часткова чи невміла ексгумація;
- 5) мала та неточна характеристика дослідження;
- 6) помилкове лікування і догляд, що спричинило смерть;
- 7) ліквідування вагань у похованні трупа визнаної особи;
- 8) віднайдення трупа чи його останків, поховання з наміром замовчування злочину чи у підсумку здійснення слідчих дій

Експертиза трупа здійснюється за визначеним планом, що охоплює підготовчий етап, участь у ексгумації та проведення самої слідчої дії [43, с. 437].

Підготовчий етап виражається у тому, що експерт опановує матеріали кримінальної справи, до якої входять: постанова слідчого про проведення експертизи, протоколи огляду місця події, допит підозрюваного, свідка, обвинуваченого, висновки слідчих експериментів, всі медичні матеріали справи, заключення первинного дослідження, висновки трасологічної експертизи, а вже в кінці розроблює план дій при здійсненні ексгумації.

Етап участі при ексгумації трупа містить у собі присутність впізнанні домовини та ексгумації, експерт дивиться за викопуванням могили, надає консультації за потреби. Також експерт наявний при складанні протоколу, в якому зазначає стан та вигляд труни, вигляд трупа, його дефекти та від чого вони могли з'явитися.

На останньому етапі здійснення експертизи робиться склепування м'яких тканин тіла померлого, виокремлюють повністю зруйновані кістки, здійснюють сукупність потрібних лабораторних дослідів, роблять доводи на ті питання, що

були поставленні слідчим або судом, розробляють висновки у схемах, ілюстраціях, фотокартках [43, с. 438].

Перед здійсненням ексгумації слідчий обумовлює коло осіб, котрі мають бути присутніми, з'ясовує де саме був похована особа. Після цього уповноважена особа прибуває на місце поховання та здійснює технічну підготовку та заповнює протокол. Протокол має містити дату, місце та за яких умов здійснюється дана слідча дія, вносить інформацію про осіб, що присутні, приналежність трупа, з якого приводу провадяться ексгумація, зазначається місце поховання та його вигляд, описується стан могили, її ділянки, їх особливості, прикмети, стан ґрунту та рослин на ньому, провадяться ретельна фотозйомка. Далі здійснюється розкопка могили і теж все детально заноситься до протоколу. До моменту відкриття труни до протоколу вноситься опис труни, а після відкриття труп має бути представлений до упізнання рідним. У самому протоколі зазначається ким і за яких умов відбулося упізнання трупа. Потім зазначається внутрішній опис труни. [46, с. 99].

Коли ексгумація здійснюється на самому кладовищі, то здійснюється огляд тіла померлого та внутрішнє дослідження. Якщо ж дослідження буде здійснене у морзі чи у відповідному приміщенні труна з померлим перевозиться до цього місця. У протоколі зазначаються куди саме відправляються труп для подальшого дослідження. Після завершення експертизи трупа, його останки кладуть у труну і везуть до місця поховання під наглядом слідчого та закопують у ту саму могилу.

На завершальному етапі протокол має бути підписаним усіма учасниками слідчої дії [43, с. 438].

В наш час лишається не вирішена проблема щодо одержання згоди членів сім'ї похованого для здійснення ексгумації трупа. Діючий КПК України не врегулював дане питання.

Теж треба взяти до відома інциденти, коли рідні відказуються надавати дозвіл на здійснення ексгумації трупа.

Керуючись до ст. 237 КПК України з ціллю виявлення та фіксації відомостей щодо обставин скоєння кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється відповідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів [22, с. 200].

Особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду.

При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завірнням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

При огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення

до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном [22, с. 201].

Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду (ч. 3 ст. 214 КПК України) [1].

Відповідно важливим питанням у цьому аспекті є питання визначення поняття «місце події».

Зважаючи на те, що КПК України не визначає цього поняття, у криміналістиці місцем події вважають ділянку місцевості чи приміщення, у межах якого виявлені сліди кримінального правопорушення. Межі місця події можуть бути досить чіткими в тих випадках, коли події розгортались чітко в одному місці, наприклад, у випадку вбивства, що відбулось у квартирі багатоквартирного будинку, місце події буде обмежене межами цієї квартири. При масштабних подіях, місце події може становити площу в десятки гектарів землі. Чіткі природні межі місця події можуть бути встановлені не завжди, у таких випадках їх встановлюють штучно, наприклад, радіусом двісті метрів навколо трупа, виявленого у лісовій місцевості, тощо [47, с. 144].

Огляд місця події як слідча (розшукова) дія набуває значення для кримінального провадження лише в тому випадку, коли його результати будуть належним чином процесуально оформлені, тобто якщо будуть дотримані всі процесуальні умови огляду, які включають встановлену законом фіксацію результатів огляду.

Зі змісту ст. 237 КПК України, випливає, що в протоколі огляду повинні фіксуватися обстановка події, сліди злочину, речові докази та інші обставини, що спостерігалися учасниками слідчої (розшукової) дії. Відповідно до норм КПК України, протоколювання є обов'язковим методом фіксації доказової інформації, і норма ст. 237 КПК України передбачає, що у протоколі огляду місця події повинно описуватися все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому саме вигляді, в якому спостерігалось під час

проведення дії. Посадова особа, яка складає протокол огляду, повинна пам'ятати, що на підставі зафіксованого в протоколі будуть робитися висновки різного характеру, він буде використовуватися у ході досудового розслідування та судового розгляду. Наприклад, суд першої, апеляційної чи касаційної інстанції може робити висновки про обстановку, об'єктивність, методичність і своєчасність огляду місця події за тими процесуальними документами, які відображають огляд та наявні в матеріалах кримінального провадження.

При складанні протоколу необхідно керуватися правилами, передбаченими статтями 104 і 237 КПК України, та дотримуватися вимог, розроблених криміналістичною наукою. Основні з них полягають у тому, що протокол повинен повно і точно відображати фактичні обставини події, виявлені на місці події [47, с. 145].

Конституція України проголошує, що будь – якій особі гарантує недоторканість житла, заборону проникнення до домівки або до другої власності особи, здійснення в них огляду або обшуку без вмотивованого рішення суду [48].

Визначені права та свободи особи захищаються та дотримуються у ході проведення досудового розслідування.

Відповідно до ст. 13 КПК України, забороняється проникнення до помешкання або до іншої власності особи, здійснення в них обшуку або огляду в інший спосіб як за обґрунтованим рішенням суду, окрім обставин, визначених кримінально – процесуальним законодавством [1].

Засада, що фіксувала вимогу щодо недоторканості житла, у КПК УРСР 1927 році не було затверджено. Юридичною підставою для здійснення обшуку та виїмки була постанова слідчого. Уповноважена особа керуючись ст. 173 КПК УРСР у випадку потреби здійснення у зазначеному приміщенні чи у будь – якій особі виїмки чи обшуку предметів, що відіграють важливе значення для кримінальної справи, складав обґрунтовану постанову, заявляв необхідність про видачу зазначених предметів та здійснював за вимогою виїмку чи обшуку у примусовий спосіб [49, с. 93].

Кримінальний процесуальний кодекс 1960 року ст. 177 зазначав юридичною умовою для здійснення обшуку являла собою постанова слідчого, але обов'язковою умовою була згода прокурора. Проте у термінових ситуаціях обшук мав право здійснюватися без згоди прокурора, але він бути сповіщений протягом доби про виконаний обшук та його підсумків [9].

Здебільшого положення, що визначають умови та порядок процедури проведення слідчих (розшукових) дій, котрі звужують право на недоторканість оселі та іншого володіння особи, складають не норми, а виключення із конституційних правил про недоторканість житла [49, с. 95].

Міжнародні правові акти теж передбачають право особи недоторканість житла, а саме: Загальна декларація прав людини 1948 року (ст.12) [50], Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року (ст. 8) [51], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року (ст. 17) [52].

Обшук відповідно до ст. 234 КПК України здійснюється з ціллю розкриття та закріплення фактів про епізоди вчинення кримінального правопорушення, знаходження знаряддя кримінального правопорушення чи майна, котре було одержане у ході його вчинення та місцезнаходження підозрюваних осіб [1].

Правовою підставою здійснення обшуку є:

- нормативно – правові акти, що регулюють проведення даної слідчої (розшукової) дії ;
- наявність в уповноваженій особі повноваження на проведення кримінального слідства загалом так і частині слідчих дій;
- документ, у котрому зазначено про здійснення слідчих (розшукових) дій.

Загальною підставою, котра надає право уповноваженим особам на здійснення обшуку являється початок досудового слідства [53, с. 3].

У ч. 2 ст. 234 КПК України зафіксовано, що обшук здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, а правила здійснення обшуку зафіксовано у ст. 236 КПК України [54, с. 172].

У кримінальному процесуальному законодавстві під поняттям житло мається на увазі будь – яке приміщення, що перебуває у безперервному чи тимчасовому користуванні особи, незалежно від ролі та юридичної ролі, а також обладнане для безперервного чи тимчасового життя у ньому осіб.

Не являється житлом, приміщення навмисно пристосовані для утримання тих осіб, права котрих звуженні згідно із законодавством.

Закон визначає, що інше володіння особи є транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, а також будівлі чи приміщення повсякденного, підсобного, господарського, підприємницького та для інших потреб, котрі наявні у користуванні особи [55, с. 29].

При проведенні слідчих (розшукових) дій є потреба у проведенні обшуку то слідчий за згодою прокурора звертається до слідчого судді із відповідним клопотанням.

Слідчий та прокурор мають надати слідчому судді аргументи, котрі є вагомими доводами здійснення обшуку. До даного клопотання мають бути долучені оригінали чи копії документів чи інших матеріалів, котрими слідчий, прокурор мотивують клопотання, а також виписка з Єдиного реєстру досудового розслідування щодо кримінальних справ, у межах котрого надається клопотання.

Одержавши ухвалу від слідчого судді про згоду на обшук житла чи іншого володіння особи з причин, визначених у клопотанні, уповноваженні особи мають її виконати.

Обшук житла чи іншого володіння особи має здійснюватися у той проміжок часу, коли він не буде суттєво обмежувати повсякденне життя особи, що ним володіє, але бувають такі випадки, коли дотримання даної умови може завадити меті обшуку [55, с. 31].

Є випадки, згідно із ч. 4 ст. 223 КПК України коли обшук може бути проведений у нічний час (із 22.00 до 06.00 годин), але за надзвичайних випадків, у разі зволіканні його здійснення призведе до знищення доказів чи втечі підозрюваного, але прокурор має надати вагомні аргументи, щодо існування відповідних ризиків. У разі погодження проведення нічного обшуку згідно з ст. 110 КПК України мають також зазначатися потреба таких дій [1].

Перед проведенням обшуку, особі у власності якої, буде здійснюватися дана слідча дія чи за її відсутності, а іншої присутньої особи, має бути надана не тільки копія ухвали, а ще і постанова слідчого, узгоджена з прокурором про мотиви здійснення нічного обшуку.

Обшук відповідно до ухвали слідчого судді має здійснюватися у повному об'ємі для досягнення цілі його проведення [56, с. 39].

У ході обшуку слідчий чи прокурор мають право здійснювати заміри, робити фотознімки, звуко- та відеозапис, складати схеми та плани, робити графічні малюнки відповідного приміщення чи іншого володіння особи або конкретні речі, робити відбитки та заліпки, вилучати документи, на час проведення слідства вилучати необхідні речі.

Поняті та інші особи, котрі беруть участь у проведенні відповідної слідчої (розшукової) дії мають право зробити заяву, що має бути зафіксована у протоколі. У протоколі згідно ч. 5 ст. 104 КПК України мають бути зазначено:

- 1) час початку та закінчення обшуку;
- 2) записана інформація щодо усіх осіб, котрі брали участь у обшуці;
- 3) характеристика, умови та порядок використання технічних носіїв;
- 4) чітко зазначено порядок та умови здійснення обшуку;
- 5) зазначено про вилучення документів чи предметів відповідно до опису;
- 6) зафіксовано всі питання, котрий слідчий, прокурор запитував у ході обшуку;
- 7) наявність усіх зауважень, які були висунуті учасниками слідчої дії;
- 8) підписи усіх учасників здійснення обшуку [1].

Другий примірник протоколу разом з описом вилучених документів віддається особі, у котрої проходив обшук, чи повнолітньому члену сім'ї або представнику [49, с. 100].

Проблемами кримінального судочинства даної слідчої (розшукової) дії є:

1. Доцільність актуальності інституту понятих, структуру їх включення та сфери залучення у здійсненні процесуальних дій. Чинний КПК України скоротив чисельність слідчих (розшукових) дій, у котрих прийняття участі понятих є обов'язковою. Керуючись п. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України, обшук оселі чи іншої власності особи проводиться за неухильної участі не менше двох понятих незалежно від користування технічними прийомами закріплення конкретної слідчої (розшукової) дії.

Здійснення визначених слідчих дій без залучення понятих є не дійсними. Відомості отриманні у ході таких дій не відіграють роль доказів у кримінальному провадженні. Таким чином, понятті є досить важливими суб'єктами кримінального провадження.

2. Важливим лишається питання відносно здійснення процесуальних та зокрема примусових дій у оселі та іншого володіння особи. Слідчий здійснює вивчення околиці, приміщення та других предметів з ціллю викриття, протоколювання та вилучення різноманітних речових джерел.

У ч. 1 ст. 236 КПК України зазначено потреба вжиття необхідних заходів для забезпечення наявності у ході здійснення обшуку осіб, котрих права та інтереси імовірно можуть недотриманні чи звужені, також у ч. 4 цієї ж статі передбачено, що обшук може здійснюватися без особи у власності якої знаходиться житло. У цьому разі слідчий має залишити копію ухвали на помітному місці. Слідчий, прокурор мають забезпечити збереження майна, що знаходиться у оселі чи в іншій власності особи та забезпечити неможливий доступ до власності незнайомих осіб.

3. Лишається проблемним питання щодо включення працівників оперативного підрозділу до проведення огляду. Діючий КПК України не закріпив норми, щоб надати право вибору слідчому, щодо допомоги зі сторони

оперативного підрозділу у ході здійснення деяких процесуальних діянь [53, с. 10].

2.3. Специфіка проведення змішаних слідчих (розшукових) дій

До змішаних слідчих (розшукових) дій відносять впізнання, слідчий експеримент та експертизу.

Пред'явлення для впізнання як спосіб одержання інформації у ході збирання доказів знайомий вже з давніх часів. Однак, слідча (розшукова) дія у теперішньому вигляді та набуття окремого статусу пройшла значний путь розвитку, удосконалення, законодавчого визначення та фіксування у відповідному нормативно – правовому акті.

Зміст полягає у тому що особі, котра здійснює впізнання, пред'являть об'єкти, типаж, яких вона зіставляє з уявним типажем відповідних об'єктів, які вона бачила та осягала у минулому та властивості яких закарбувалися у пам'яті. За даних умов впливає вивід щодо їх однаковості, схожості чи відмінності.

Головна мета пред'явлення для впізнання є одержання доказів, які є фактичними даними, котрі встановлюються на основі висновку одного із учасників кримінального провадження про підсумки здійснення упізнання представлених об'єктів [57, с. 164].

Значущою вимогою здійснення впізнання є з'ясування слідчим чи прокурором, того, що ознаки, зовнішній вигляд й другі показники об'єктів впізнання особою, котра здійснює впізнання, були насправді усвідомленні, збереглися у пам'яті та можуть бути про дубльовані у думці і на засадах цього можна виконати зіставлення уявного образу з образом пред'явленого для впізнання [21, с. 335].

Чинний КПК України у ст. 228 та 229 визначив порядок дій учасників даної слідчої дії, але не закріпив підстави здійснення.

Під правовими підставами слід вважати:

- існування суб'єкта впізнання;
- протокол допиту із зазначенням прикмет та специфічних рис об'єкта впізнання та причин, за котрих він усвідомлюється особою;
- існування на час здійснення впізнання самого об'єкта чи його ескізу, який повинен передавати суттєві риси, та інших об'єктів, що теж пред'являються особі для впізнання.

Під дійсними підставами вважається існування у слідчого або прокурора відомостей процесуального та не процесуального змісту, котрі допускають дійти виводу про потребу та спроможність здійснення даної слідчої дії [58, с. 48].

Відповідно до ст. 228 КПК України перед початком пред'явлення особи для впізнання, слідчий чи прокурор спершу визначає чи має особа, котра здійснює впізнання, впізнати відповідну особу, розпитує особу про зовнішній вигляд та особливості особи, котру будуть впізнавати, а також про факти, за котрих бачила відповідну особу [1].

Проте, особа може сказати, проте те, що вона не має змоги впізнати особу, однак може впізнати її за комплексом рис, тоді слідчий заносить цю інформацію до протоколу. Законодавець зазначив, що слідчий та прокурор відповідно мають уточнити у особи спроможність впізнати відповідну особу.

У відповідності із ч. 9 ст. 228 КПК України може відбуватися впізнання за голосом. Дана слідча (розшукова) дія має здійснюватися за межами зорового контакту між особами [1].

Розрізняють такі види впізнання:

1) штучне (синтетичне) – здійснюється у ході моментального образу із стандартом, що залишився у пам'яті;

2) аналітичне (раціональне) – здійснюється у ході з'ясування та зіставлення рис об'єкта, котрі демонструються із рисами образу, що залишився у пам'яті. У такому разі особі, котра проводить впізнання спершу надає інформацію щодо віку, зросту, прикмет обличчя, кольору волосся та інших рис [58, с. 49].

Слідчий при підготовці до пред'явлення до впізнання особи має звернути увагу на становище та атмосферу за котрих буде здійснюватися дане діяння. Дана ситуація психологічно змушує особу, котра здійснює впізнання поновлювати у неї асоціативні взаємозв'язки сприйняття та розгляду, а також сприяє у згадуванні нею, того, що вона у минулому бачила. Створення підходящого становища для здійснення пред'явлення особи для впізнання та додержання кримінального процесуального законодавства слугує ефективності слідчої дії [57, с. 166].

Згідно ч. 2 ст. 228 КПК України особу, щодо якої здійснюється впізнання водночас із іншими особами такої ж статті, котрих має перебувати не менше трьох осіб та не мати сильних відмінностей щодо віку, одягу та зовнішніх рис [1].

Кубарев І. наголошує на тому, що при доборі осіб треба брати до уваги зовнішній вигляд та зазначені у протоколі словесний портрет, а не на вік за документами [58, с. 50].

Однак, КПК України зазначив про те, що вони не мали істотних відмінностей, а не про подібність осіб. Подібність осіб, може погано позначитись, що спричинить до хибного висновку.

Як правило, пред'явлення особи для впізнання здійснюється за обставин, коли особа, котра впізнає пригадує зустріч наодинці із підозрюваним. Уподібнювання особі у ході швидкого сприймання може призвести сильний психологічний вплив на підозрювану особу та схилити його до давання справжніх та цілковитих показань, щодо скоєного кримінального правопорушення.

Однак треба наголосити, що проведення такої слідчої дії у психологічному плані для свідків та потерпілих є важке.

До пред'явлення для впізнання речей у законі вживаються трохи інші критерії [57, с. 165].

У відповідності з ч. 1 ст. 229 КПК України спершу ніж пред'явити для впізнання річ, слідчий, прокурор чи захисник насамперед ставить питання у

особи, яка здійснює впізнання, чи може впізнати відповідну річ, довідується у неї про властивості речі та щодо обставин за котрих вона мала нагоду її бачити, про що складає протокол. Коли особа, робить заяву, що вона не може назвати властивості, за котрими буде робити впізнання, однак може впізнати за комплексом властивостей, уповноважена особа, котра здійснює дану слідчу дію, заносить цю інформацію до протоколу [1].

Психологічний вплив впізнання речі, котрі особа бачила у минулому здійснюється у слідчих (розшукових) діях та у ході оперативно-розшукової діяльності. Пред'явлення речей для впізнання може також застосовуватися як тактичний прийом у ході здійснення допиту. Також може здійснюватися у ході проведення обшуку, у тому випадку, коли потерпілі та свідки гарно знають риси розшукуваних об'єктів. Впізнання, як психологічний спосіб, здійснюється під час слідчого експерименту у формі перевірки показань.

Пред'явлення для впізнання особи та речей визначають різні основні умови щодо підготовки та здійснення слідчої (розшукової) дії [58, с. 52].

Відповідно до ст. 231 КПК України про здійснення пред'явлення для впізнання зіставляється протокол, згідно до приписів кримінального процесуального законодавства, у якому детально фіксуються риси, за котрими особа впізнала особу, річ чи за комплексом яких саме рис вона впізнала. Якщо здійснювалося фіксування процесу даної слідчої дії технічними засобами, то до протоколу вносяться фото осіб, речей, що були пред'явлені та матеріали відеозапису [1].

Зміст пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції полягає в тому, що у ході ототожнення об'єкта людиною, котра слідкувала раніше за загальними зображенням (мисленнями уявленнями та відбитками пам'яті) [37, с. 2].

Особливими рисами пред'явлення до впізнання особи чи предмету у режимі відеоконференції у процесі досудового слідства є:

- Здійснення особою, котра впізнає предмет, право його роздивитися поближче, з різних сторін, мати можливість його повернути. Таке право

гарантується у разі, якщо присутній статист, котрий на просьбу особи здійснює піднесення відповідного предмета ближче до екрану, демонстрація з різних сторін.

- Потреба учасників говорити зрозуміло та голосно. Слідчий чи прокурор має до початку попередити учасників про дану потребу, бо з другого боку екрану учасники знаходяться на різній відстані від мікрофону.

- Нераціонально використання для впізнання фотознімки чи відеозапис.

- Потрібно звернути увагу на те, що зображення при користуванні широкоформатних моніторів можливо буде зменшеним у висоті та збільшеним у ширині, що утрудняє впізнання особи за статурою та зростом [37, с. 7].

Можна виділити такі особливі риси підготовки пред'явлення до впізнання у форматі відеоконференції у процесі досудового розслідування:

1. Визначення умов, за котрих є спроможність здійснити проведення пред'явлення до впізнання у форматі відео конференції та ухвалення рішення про проведення.

У ході здійснення досудового слідства слідчий має право установити умови, за котрих буде здійснено дану слідчу дію. До таких випадків відповідно до ч. 1 ст. 232 КПК України відносяться:

- визначені випадки за яких у даний час деякі особи не мають змоги бути присутніми на досудовому слідстві у зв'язку зі станом здоров'я чи з інших вагомих причин;

- здійснення допиту неповнолітньої та малолітньої особи;

- забезпечення безпеки осіб;

- необхідність використання таких способів, щоб дотриматися ефективного досудового слідства;

- існування інших причин, встановленими слідчим, прокурором, слідчим суддею [1].

Висновок про здійснення пред'явлення для впізнання у форматі відеоконференції при проведенні дистанційного досудового слідства вирішується слідчим чи прокурором. Виключеннями є випадки, коли для

впізнання, особу яка впізнає чи навпаки знаходиться в іншій державі чи іншому місті, області України. Якщо місцезнаходження зазначеної особи знаходиться за територією України то слідчий за погодженням з прокурором чи сам прокурор надсилають до уповноваженого органу України запит про міжнародну юридичну допомогу відповідно до ст. 551-553 КПК України. Якщо місцезнаходження зазначеної особи знаходиться на території України то прокурор чи слідчий мають відправити у визначений територіальний правоохоронний орган доручення згідно із ст. 40 КПК України.

2. З'ясування кола учасників.

Відповідно до ст. 232 КПК України пред'явлення для впізнання особу або предмет можуть свідок, потерпілий ще й підозрюваний.

3. Добір технічних засобів та технологій.

Дієвий КПК України зазначає, що пред'явлення особи чи предмета для впізнання у форматі відеоконференції має відбуватися на якісних технічних засобах і технологіях, що мають забезпечувати гарне зображення та звучання, а також додержання інформаційної безпеки.

Законодавець передбачає винятки з додержання висунутих вимог, а саме заходи, що перешкоджають упізнанню зовнішніх рис та голосу допитуваної особи заради дотримання її безпеки.

4. Обирання місця здійснення пред'явлення для впізнання.

Місця здійснення пред'явлення для впізнання у форматі відеоконференції у ході проведення досудового слідства можливе у:

- місці знаходження хворого свідка, потерпілого чи підозрюваного;
- приміщення, котре знаходиться поза територіальною юрисдикцією правоохоронного органу, суду чи за територією міста, у котрому вони знаходяться;
- приміщення, котре знаходиться на території юрисдикції правоохоронного органу, суду чи на території міста, у котрому вони знаходяться.

5. Інформування усіх учасників про місце, час здійснення відповідної слідчої (розшукової) дії [37, с. 9].

Особливими рисами пред'явлення до впізнання особи чи предмету у режимі відеоконференції у процесі досудового слідства є:

- Здійснення особою, котра впізнає предмет, право його роздивитися поближче, з різних сторін, мати можливість його повернути. Таке право гарантується у разі, якщо присутній статист, котрий на просьбу особи здійснює піднесення відповідного предмета ближче до екрану, демонстрація з різних сторін.

- Потреба учасників говорити зрозуміло та голосно. Слідчий чи прокурор має до початку попередити учасників про дану потребу, бо з другого боку екрану учасники знаходяться на різній відстані від мікрофону.

- Нераціонально використання для впізнання фотознімки чи відеозапис.

- Потрібно звернути увагу на те, що зображення при користуванні широкоформатних моніторів можливо буде зменшеним у висоті та збільшеним у ширині, що утрудняє впізнання особи за статурою та зростом [37, с. 10].

При проведенні слідчих (розшукових) дій у кримінальних справах з особливо тяжких злочинів, наприклад незаконного вироблення зброї, боєприпасів, вибухівок, наркотичних засобів чи психотропних речовин, документів, печаток, різного роду напади, умисне вбивство, вимагання часто трапляється потреба, крім здійснення перевірки і з'ясування даних підозрюваних, здійснювати слідчий експеримент. Проведення слідчого експерименту може бути націленим на з'ясування спроможності сприймання особою деяких випадків чи явищ, реалізованого нею певних дій, існування чи брак деяких умінь та навичок [59, с. 336].

Дієва протидія досудовому розслідуванню, ускладненість кримінальної справи та її багатоепізодність, довготривале функціонування злочинної діяльності, а також існування багатьох суперечностей та реальних неузгодженостей спричиняють вагоме значення вибору організаційно – тактичних прийомів слідчої дії.

Продуктивне реалізування слідчого експерименту, як правило залежить від точного та дієвого розпорядження та оперування слідчим тактичними прийомами та їх використання у своїй професійній діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України слідчий експеримент полягає у виконанні спроб з наміром перевірки та з'ясування фактів, котрі мають вагоме значення для встановлення умов кримінального злочину, прокурор чи слідчий мають право проводити дану слідчу дію за допомогою дублювання подій, становища, фактів деяких випадків, здійснення потрібних дослідів чи випробувань [1].

Вчений Балицький Т. дійшов висновку, що слідчий експеримент полягає у реалізації особливих досліджень з ціллю обґрунтування та висвітлення фактів, що включає значення для з'ясування подій кримінальної справи, а також для доведення висунутих припущень, думок та одержання нових доказів.

Чаплинська Ю. вважає, що слідчий експеримент – це відокремлена слідча (розшукова) дія, яка здійснюється з наміром підтвердження спроможності та методу вчинення різних діянь [60, с. 139].

Слідчий експеримент потрібно розрізняти від експерименту методологічного, котрий застосовується як пізнавальна тактика, котра застосовуються у ході здійснення деяких слідчих (розшукових) дій. Дана дія справляє сильний психологічний вплив на учасників кримінального провадження бо одержані у ході здійснення результати часто виразно вказують про спроможність чи не спроможність існування якоїсь події чи факту, а опротестувати їх підозрюваним буває досить складно. Через те слідчий експеримент є потрібним, а в деяких випадках обов'язковим засобом обґрунтування і одержання нових доказів [59, с. 337].

Основною метою даної слідчої (розшукової) дії є з'ясування, перевірка, пояснення та аналіз різних випадків, що відіграють важливе значення при здійсненні досудового розслідування.

До найважливіших завдань слідчого експерименту відносяться:

- 1) встановлення достовірного процесу скоєння злочину;

- 2) прояв обставин та мотивів, що спомогли скоєнню злочину;
- 3) з'ясування обсягу обізнаності або не поінформованості злочинців щодо інциденту злочину;
- 4) перевірка винесених слідчим гіпотез;
- 5) дослідження наявних фактів, отриманих за підсумками здійснених інших слідчих дій;
- 6) одержання нових доказів;
- 7) виключення суперечностей у показаннях свідка, потерпілого та підозрюваного [59, с. 338].

Слідчий експеримент можна поділити на такі види:

- установлення обсягу інформованості особи щодо події, що становить інтерес слідчого;
- установлення сприйняття будь-якої події чи і відомості;
- установлення існування чи недостача в уповноваженій особі спеціальних професійних умінь та навичок;
- установлення логічного розвитку деяких випадків та систему правопорушення чи деяких його частин;
- установлення спроможності буття будь – якої події чи випадку;
- установлення шансу вчинення різних діянь за встановлений час;
- установлення спроможності вчинення певного діяння за вивірених положень [61, с. 103].

До головних тактичних прийомів здійснення слідчого експерименту слід віднести:

1. Виконання цієї слідчої дії у обстановці найбільш приближеній до тої, при якій здійснювалося дія чи подія. Слідчий експеримент має проводитися у тому місці де і вчинювалося кримінальне правопорушення. Проблема, що постає перед слідчим полягає в тому, що він має прийняти до відома час, місце, погодні умови, освітлення, пору року, пору доби, тривалість, швидкість та систематичність діянь, подій, котрі не можливо більш відтворити та ін.. Зокрема, це відноситься до експерименту, при якому досліджується можливість

сприйняття чи проведення будь – якого випадку; отримання будь – якого діяння за деяких вимог чи з'ясування порядку розвитку певного випадку і функціонування кримінального правопорушення або його частин.

Слідчий має правильно відтворити становище та атмосферу, щоб підозрюваний добровільно вчиняв ті діяння, котрі розкривають суть відомої тільки йому відомостей, наприклад підготовка до кримінального правопорушення, учинення та укривання кримінального правопорушення, існування попередньої злочинної змови.

2. Застосування у ході слідчого експерименту тих самих знарядь, елементів, процесів та інструментів, що застосовувалися у процесі скоєння кримінального правопорушення. Слідчий має взяти до уваги, те що нерозумно у ході здійснення слідчої дії застосування предметів, котрі являються речовими доказами у кримінальному провадженні, котрі спричинять можливість руйнування чи псування. Якщо є такі предмети, то слідчий має замінити їх на предмети – аналоги чи натуральні макети, що мають спричинити у злочинця психологічний вплив та зумовити у особи щиросердне зізнання. Макети, що відіграють важливу роль тому, що утворюють емоціональний стан та слугує утворенню асоціативних прив'язок, котрі служать для дослідження обставин, що мають значимість для розслідування [62, с. 254].

3. Багаторазове та поетапне здійснення дослідження та повторення перевірки діянь в змінній обстановці. Усі практичні діяння мають здійснюватися багаторазово та у змінних обставинах, з ціллю з'ясування правдоподібності та усунування можливості одержання непередбачуваних підсумків. Проблемою даної слідчої дії полягає в тому, що багаторазовість здійснення діяння має передбачати одержання стабільного та правдивого висновку, тому слідчий спираючись на характер справи, період тривання кожного експерименту та в залежності від обставин, що склалися має точно встановити кількість повторних дій.

4. Точна визначеність учасників слідчого експерименту та здійснення потрібних випробувань, найбільш аналогічними з вчиненням самого

кримінального правопорушення. Проблемою даного виду полягає в тому, що випробування мають не граничити із вчиненням нового аналогічного правопорушення [62, с. 254].

5. Вводити свідка, потерпілого чи підозрюваного до здійснення дослідження. Проблема постає в тому, що не всі слідчі залучають до участі свідка чи потерпілого, а це дало змогу краще відтворити обставини та події кримінального правопорушення.

6. Здійснення слідчого експерименту із кожним підозрюваним чи обвинуваченим порізно. Слідчий має здійснити дану слідчу дію з кожним окремо, що займає велику кількість часу та може бути здійснено для кожного дещо у різній, але наближеній обстановці. Тому, деякі вчені вважають, що слідчий експеримент слід проводити за участю усіх суб'єктів кримінального провадження одночасно із врахуванням усіх обставин [62, с. 255].

Слідчий має знати головні тактичні прийоми, їх переваги та проблеми, щоб точно та дієво застосовувати їх у своїй професійній діяльності.

У ході кримінального провадження підіймаються такі питання, з'ясування котрих вимагає вжиття наукових, технічних чи інших фахових знань, а також вмінь та навичок, накопичених внаслідок спрямованої кваліфікованої діяльності, котрі застосовуються з ціллю накопичення відомостей про скоєний злочин [63, с. 224].

Судова експертиза являє собою дослідження уповноваженої особи на засадах кваліфікованих знань речових предметів, явищ та процесів, що включають відомості про факти справи, що знаходиться у процесі органів досудового розслідування або суду, відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [64].

Ст. 242 КПК України передбачає, що експертиза здійснюється експертом за закликом сторони кримінальної справи чи за завданням слідчого судді або суду, коли за в'ясненням фактів, що є актуальними для кримінальної справи, є потреба у фахових знаннях. Забороняється здійснення експертизи для дослідження правових питань [1].

Уповноважені особи мусять звернутися до експерта для здійснення експертизи у таких випадках:

- з'ясування тяжкості та характеру тілесних пошкоджень;
- з'ясування статевої зрілості потерпілої у кримінальній справі відносно злочинів, зазначених ст. 115 Кримінального кодексу України [65];
- з'ясування причинно-наслідкового зв'язку смерті особи;
- з'ясування віку визначеної особи за необхідності для визначення кола питань, щодо спроможності притягнення до кримінального відповідальності;
- з'ясування обсягу завданих матеріальних втрат, моральної шкоди, нематеріальної шкоди природі, спричиненої кримінальним злочином;
- встановлення психічного стану підозрюваної особи, якщо є факти, котрі породжують сумніви щодо осудності чи обмеженої осудності [66, с. 90].

Відповідно до п. 1.2 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень головними видами експертизи є: криміналістична, інженерно – технічна, товарознавча, психологічна, економічна, експертиза у галузі інтелектуальної власності, екологічна, мистецтвознавча [67].

Експерти установи здійснюють проведення також і других видів експертиз, таких як судово–медичної та судово–психіатричної для задоволення вимог слідчих та судових органів.

Для призначення та здійснення судової експертизи потрібне існування як реальних так і правових підстав.

Реальною підставою є відомості, котрі вказують на деякі факти, що можуть утворити необхідність для здійснення судової експертизи.

Правовою підставою для здійснення судової експертизи у відповідності із законодавством, є документи, такі як ухвала чи постанова про здійснення судової експертизи, складений відповідною особою чи органом чи письмове звернення потерпілої особи або її захисника [63, с. 225].

Балістична експертиза являє собою вид криміналістичної експертизи, котра здійснюється аналізом вогнепальної зброї та боєприпасів до неї з ціллю

встановлення дієвості зброї, виявлення типу, моделі, калібру зброї, виявлення напрямку пострілу, дистанції та інших факторів, що мають вагоме значення для розкриття правопорушень, здійснених з використання вогнепальної та іншої зброї.

До головних завдань належать:

- 1) встановлення чіткого виду вогнепальної зброї за відбитками стріляних кулях, шроті, картечі, гільзах;
- 2) встановлення типу, моделі і калібру вогнепальної зброї та боеприпасів;
- 3) встановлення фактів, поєднані з користуванням вогнепальної зброї;
- 4) встановлення експертного становища зброї, боеприпасів та підходящої придатності її до стрільби;
- 5) встановлення спроможності пострілу без натискання спускового гачку [66, с. 91].

Експерт може у даній експертизи поставити наступні питання:

- З котрої зброї (вид, система та модель) вистріляна відповідна куля?
- Чи вистріляні кулі чи куля з єдиного екземпляра зброї?
- Чи вистріляна куля з відповідної зброї?
- Чи дана вогнепальна зброя, що була вилучена у підозрюваного є предметом кримінального правопорушення?
- До якої зброї відноситься відстріляна гільза?
- У який спосіб була виготовлена зброя, що була вилучена у підозрюваної особи? [64].

Об'єктом психологічної експертизи є психічно здорові особи, до них відносять підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, свідка, потерпілого, позивача, відповідача, в особі малолітнього, неповнолітнього, дорослих та людей похилого віку.

Психологічна експертиза може бути елементом єдиного експертного дослідження, коли у органах чи у особи, який (яка) призначив чи призначила експертизу, з'являються питання, з'ясування котрих вимагає поєднання

фахових знань з різноманітних сфер науки. Також до цього списку можна ще додати почеркознавчу та лінгвістичну експертизи.

Дана експертиза перевіряє та підтверджує властивості психічної роботи та відповідні виявлення у поведінці осіб, що мають правовий зміст та, що зумовлюють певні юридичні наслідки.

Важливими завданнями психологічної експертизи є:

- 1) індивідуально-психологічних особливостей, рис характеру, провідних якостей особистості;
- 2) емоційних реакцій та станів;
- 3) закономірностей перебігу психічних процесів, рівня їхнього розвитку та індивідуальних її властивостей [66, с. 91].

При проведенні відповідної слідчої (розшукової) дії вирішуються такі питання:

- які особистісно-психологічні властивості має підекспертна особа?
- чи мали місце особистісно-психологічні властивості під експертної особи значно позначитися на її поведінку у ході вчинення кримінального правопорушення?
- які психологічні особисті властивості і основні мотиваційні фактори поведінки має зазначена особа?
- чи має зазначена особа особистісно-психологічні властивості, котрі значно позначилися на характер її незаконних дій чи кримінально протиправних діянь? [63].

Ст. 486 КПК України зазначає, що у разі потреби для з'ясування питання про існування у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічної хвороби або затримання психічного розвитку і спроможність в повній чи частковій мірі осмислювати власні діяння та керування ними за певних обставин передбачається комплексна психолого – психіатрична експертиза [1].

Для установлення ступеня розвитку, соціально – психологічних ознак неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, котрі мають враховуватися

при вирішенні покарання та виборі заходу виховного характеру, також може призначуватися психологічна експертиза [66, с. 92].

Заслуговує на увагу судово–психіатрична та судово–медична експертизи. Керуючись ст. 509 КПК України слідчий та прокурор мають включити експерта для здійснення психіатричної експертизи, коли у ході кримінального слідства будуть установленні факти, котрі надають причини думати, що особа у ході здійснення суспільно небезпечного діяння була в неосудному чи обмежено осудному стані чи здійснювала злочин у осудному стані, але опісля його скоєння занедужала на психічну хворобу, котра лишає її шансу усвідомлювати власні дії та керувати ними [1]. Даними умовами можуть бути:

1) реакція особи у ході скоєння суспільно небезпечного діяння чи після завершення нього чи є неадекватною;

2) існування відповідно із медичними документами у особи розладу психіки чи психічного захворювання [66, с. 92].

Ухвала слідчого судді про посилення особи до відповідного медичного закладу для здійснення психіатричної експертизи чи відказ у здійсненні може бути оскаржений у апеляційному порядку.

Судово–медична експертиза здійснюється з метою дослідження на основі фахових знань речових об'єктів, що включають відомості про обставини справи, котра знаходиться у провадженні органів дізнання, прокурора чи слідчого згідно п. 1.1 Інструкції про проведення судово – медичної експертизи [68].

До повноважень судово – медичної експертизи відносять експертизи: трупів при насильницькій смерті; трупів при сумнівах використання насилля чи з других обставин, що спричиняють вимогу даної слідчої дії; обвинувачених, потерпілих та інших осіб; речових доказів; за матеріалами цивільних та кримінальних справ.

Проблемою призначення судової експертизи являється в тому, що сторони кримінальної справи, що самостійно звернулися до відповідної експертної установи, мають право отримати висновок судової експертизи,

котрий у подальшому буде визнаний судом як недопустимий доказ у справі, тому що порушено процесуальний хід одержання відповідного доказу [63, с. 226].

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

3.1. Проблемні питання інституту слідчих (розшукових) дій

Уповноважені особи здійснюють дотримання та виконання завдання кримінального провадження відповідно до чинних вимог закону. Разом з тим, пошук та нормативне закріплення дієвих і рівноцінних характеру та рівню злочинності процесуальних засобів захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, зокрема, за умови охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, є одним із напрямів державної політики у боротьбі зі злочинністю.

Оперативність процесуальної діяльності, ефективність виконання завдань кримінального провадження, як правило, характеризується сутністю законодавчого регулювання та практики використання визначених законом процесуальних дій, направлені на отримання (збирання) доказів чи перевірку вже отриманих доказів у певному кримінальному провадженні, тобто слідчих (розшукових) дій.

На сьогодні залишилися питання, котрі не знайшли свого вирішення у чинному кримінальному процесуальному законодавстві.

Проблемним питанням виступає не зафіксований у КПК України можливість допиту свідка, потерпілого одразу після задоволення клопотання, чи слідчий суддя має призначати дату та час судового засідання на певний момент у майбутньому. Вирішення цього питання напевно має залежати від певних обставин та фактів кримінального провадження та від доказів сторін, наведених під час розгляду клопотання. Слідчий суддя у цьому разі наділяється повноваженнями діяти на власний розсуд. До деяких випадків можна віднести випадки проведення виїзного судового засідання для допиту тяжко хворого

свідка чи потерпілого, що аргументується необхідністю організації такого допиту в іншому приміщенні, а також проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, проведення допиту з використанням відеоконференції (у разі необхідності здійснення певних дій підготовчого характеру) [69, с. 37].

Також не вирішеним залишається питання, щодо здійснення допиту у разі неявки в судове засідання особи, котра ініціювала цей допит. Беручи до уваги те, що допит відповідно до ст. 225 КПК України проводиться за правилами проведення допиту під час судового розгляду, тобто згідно до вимог ч. 6, 7 ст. 352, ч. 2 ст. 353 КПК України безпосередньо проводиться сторонами в межах прямого та перехресного допиту, за відсутності особи, яка звернулася із клопотанням про проведення такого допиту, ні слідчий суддя, ні інша сторона кримінального провадження (якщо вона з'явилась у судове засідання) провести цей допит не можуть [1].

У разі неприбуття ініціатора допиту, що був повідомлений відповідно до вимог законодавства, у судове засідання слідчий суддя має право відкласти судове засідання, визначити дату, час та місце нового засідання з урахуванням всіх фактичних обставин та вжити заходів для прибуття усіх учасників судового засідання у майбутньому. Однак, якщо причина неприбуття є неповажною, слідчий суддя може порушити питання про відповідальність слідчого, прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності.

Якщо ж у разі повторної неявки особи – ініціатора допиту без поважних причин вважаємо, що слідчий суддя має повернути клопотання особі, яка його подавала, а судове засідання закрити, про що постановити ухвалу [69, с. 38].

У разі неявки в судове засідання самої особи, яка підлягає допиту. У таких випадках суд, як правило, спочатку відкладає судове засідання та вживає заходів до забезпечення розгляду клопотання про проведення допиту в судовому засіданні, у разі ж повторної неявки особи, яка підлягає допиту, слідчий суддя залишає клопотання без розгляду [69, с. 38].

Законодавець у ч. 9 ст. 224 КПК України не містить роз'яснення про те, що виявлені у показаннях допитуваних розбіжності, мають бути суттєвими, тому вважаємо, що важливість з'ясування причин розбіжностей зумовлені саме їх суттєвістю. У разі відсутності суттєвих розбіжностей у проведенні одночасного допиту, то він буде мати формальний характер.

Питання про суттєвість розбіжностей у показаннях має вирішувати слідчий, прокурор, котрі наділені відповідними повноваженнями проведення одночасного допиту, шляхом співставлення отриманих показань з іншими доказами. Ми вважаємо, що суттєвими розбіжностями є такі, коли вони місять несумісні відомості про одні й ті ж обставини коли ці обставини підлягають доказуванню та мають важливе значення для кримінального провадження [69, с. 39].

При проведенні допиту підозрюваного законодавець не врегулював питання щодо подання клопотання стороною захисту, чи має сторона захисту узгоджувати його з прокурором та як саме воно повинно бути оформлене.

При розгляді статті 225 КПК України виникають проблемні питання такі, як не розкритий зміст понять «виняткові випадки» та «інші обставини», яка саме система звернення до слідчого судді з клопотанням, а також чи є установлений стандарт клопотання, кого з учасників кримінального провадження законодавець визначить до «сторін кримінального провадження», який свідок вважається «тяжкохворим», яка особа може подати клопотання про здійснення допиту, також не визначений хід здійснення виїзного судового засідання [23, с. 278].

При проведенні освідування як слідчої (розшукової) дії проблемним питання є те, що законодавець не надав пояснення, що відноситься, до «слідів кримінального правопорушення» та до «особливих прикмет».

У криміналістиці сліди злочину розглядають у широкому та вузькому значеннях. Сліди злочину в широкому значенні – це будь-які зміни в навколишньому середовищі, причинно пов'язані із подією злочину [70, с. 59].

У вузькому значенні слідами злочину є матеріально фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому, а також нашарування, відшарування та інші подібні їм результати механічного, термічного, хімічного та інших впливів [71, с. 97].

У криміналістичній літературі, особливі прикмети нерозривно пов'язані з ученням про зовнішні ознаки людини, які характеризують зовнішню будову тіла людини [72, с. 183]: особливості її голови й обличчя, статури, деякі функції її організму, а також прикмети одягу та інших речей, що постійно нею використовуються. На думку Мілюкова С., особливе значення мають біологічні властивості людини, до яких належать: загальнофізичні особливості (раса, стать, вік); анатомічні (зріст, риси обличчя та інші); функціональні (постава, хода, міміка тощо), генетичні (кров, тканини тіла, потожирові речовини, що надають запах) [73, с. 144].

Питання процесуального порядку та тактики проведення пред'явлення особи для впізнання, достатньо чітко та об'ємно розроблені у спеціальній літературі однак окремі проблеми практичного характеру, пов'язані із проведенням даної слідчої (розшукової) дії, до цього часу залишаються невирішеними. Особливої уваги вони набули у зв'язку із зміною правових основ пред'явлення особи для впізнання внаслідок прийняття чинного КПК України (статті 228, 231, 232).

Багатьма ученими часто піднімається питання про те, що саме з'ясовується під час пред'явлення для впізнання: тотожність чи групова (родова) належність.

Автори, які вважають, що метою впізнання (окрім ототожнення) є встановлення групової належності, стверджують, що встановлення лише тотожності об'єкта не узгоджується з вимогами неупередженості розслідування та невиправдано звужує можливості цієї слідчої (розшукової) дії [74, с. 14].

Автори іншої точки зору вказують на те, що у пред'явленні особи для впізнання допустиме лише встановлення тотожності, оскільки не може ставитися питання про схожість [74, с. 15].

Слід взяти увагу ситуації у процесі пред'явлення для впізнання особа, яка впізнає, здійснює співставлення раніше баченого ним і закріпленого у пам'яті образу з наданими об'єктами, при цьому роблячи такі висновки: про їх тотожність, схожість чи відмінність. Оскільки ступінь точності показань особи, яка впізнає, може бути різною, вважаємо недостатнім обмежуватись лише заявою такої особи про впізнання чи невпізнання пред'явленого об'єкта.

Тому якщо об'єкт є схожим на той, що особа раніше бачила, однак не є тотожним йому, схожість може бути встановлена за груповими, родовими та іншими ознаками.

У літературі залишається суперечливим питання щодо доказового значення пред'явлення особи для впізнання у випадках, коли особа, яка впізнає, не може надати на допиті прикмет і особливостей особи, яку буде впізнавати, однак говорить що може впізнати на основі загальних прикмет. Одні автори вважають, що таке впізнання не має сенсу, навіть при позитивному результаті, а другі вважають, що відмовлятися від пред'явлення для впізнання з цієї причини не варто [71, с. 100].

Питанню законності слідчих (розшукових) дій вченими та правниками приділено недостатньо уваги, а їхні висновки з цього приводу також зводяться до того, що проведення слідчих (розшукових) дій є правомірним при дотриманні правил, встановлених кримінальним процесуальним законом. Іноді зазначають, що: проведення слідчих (розшукових) дій допускається лише після порушення кримінальної справи, яка знаходиться в провадженні слідчого; вони повинні проводитися особисто слідчим та за участю осіб, що не підлягають відводу [75, с. 247].

Очевидним є те, що означені правила фактично виступають окремими умовами законності розслідування в цілому, а не орієнтують на умови законності окремих слідчих (розшукових) дій. Крім того, якщо проведення слідчих (розшукових) дій «допускається», то це суперечить імперативним вимогам закону, і насамперед передбаченому ст. 25 КПК України принципу публічності, згідно з яким «прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї

компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (повідомлення) про його вчинення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила». Ця ж вимога передбачена і ст. 214 КПК України, згідно з якою «слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування». А згідно з ч. 3 ст. 214 КПК України «огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду» [1].

Проблема щодо недосконалості запропонованих критеріїв законності слідчих (розшукових) дій. В зв'язку з тим, що з цього приводу чітких настанов немає ні у законодавстві, ні у спеціальній літературі, то відповідь на це питання можна отримати лише шляхом використання загальних положень теорії права та системного аналізу як норм КПК України, так й інших правових актів, що регламентують відносини у цій сфері, а також поглядів, висловлених з цього приводу вченими.

3.2. Шляхи вдосконалення інституту слідчих (розшукових) дій

Перехід від традиційної індустріальної епохи в епоху інформаційних технологій став закономірним наслідком широкого вжитку штучного інтелекту у людській життєдіяльності і тотальної інформатизації та комп'ютеризації суспільних відносин. Дана тенденція торкнулася і сфери слідчих (розшукових)

дій. Значна частина скоєних кримінальних правопорушень прямо чи побічно ґрунтується на останніх розробках науки та техніки [76, с. 41]

На цьому тлі залишається вкрай низьким загальні показники діяльності суб'єктів виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Подібна ситуація не може залишатися непоміченою не тільки уповноваженими державними органами, а й представниками наукового співтовариства.

Так звану цифрову реальність слід розуміти не як якийсь тренд, а як закономірне явище, що розвивається незалежно, чи бажаємо ми його настання чи ні. Причому суб'єкти злочинної діяльності у цій сфері за замовчуванням будуть випереджати уповноважених осіб органів досудового розслідування.

На нашу думку, наявна система показників, за якими оцінюється діяльність правоохоронних органів, зокрема, органів досудового слідства, є недосконалою тому, що вона змушує уповноважених осіб прагнути не до відновлення порушених прав і свобод або захисту від протиправного обмеження прав і свобод людини, а до швидшого розкриття кримінального провадження та передачі справи до суду. Така практика негативно позначається на всій системі правоохоронюваних органів. Виходячи з цього, вважаємо, що потрібно переглянути напрямки оцінки діяльності суб'єктів органів досудового слідства.

Однак дана проблема є не єдиною, яка лежить в основі низького розкриття кримінальних правопорушень. Слабкий рівень підготовки уповноважених осіб, слідча і судова тяганина, залежне становище суб'єктів розслідування, корупційні фактори кримінально-процесуальної діяльності та кримінально-процесуального закону і багато інших чинників впливають на якість діяльності з виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Вважаємо, що дана діяльність не може забезпечуватися виключно інтелектуальними можливостями слідчих, керівників органів досудового розслідування та прокурорів та ін.. Для побудови ефективної системи захисту прав і свобод людини від злочинних посягань не варто розраховувати лише на самого себе або ж на помилку злочинця. З огляду на складність протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються з використанням

комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, сподівається на помилки або некомпетентність осіб, котрі скоюють кримінальне правопорушення є не розумно. Необхідна якісно нова система інтелектуального забезпечення слідчих (розшукових) дій та кримінально-процесуальної діяльності, в тому числі заснована на можливостях штучного інтелекту.

«Штучним інтелектом» називають процес створення машин, які здатні діяти таким чином, що будуть сприйматися людиною як розумні. Дана система являє собою напрямок розробки комп'ютерних функцій, пов'язаних з людським інтелектом, таких як: міркування, навчання та рішення проблем. Іншими словами, штучний інтелект - це перенесення людських можливостей розумової діяльності в площину комп'ютерних та інформаційних технологій, але вже без властивих людині вад [77, с. 15]

Потенціал штучного інтелекту успішно реалізовується в різних сферах: освіта, медицина, економіка, особливо у банківській діяльність, промисловості, а також людський побут і багато інші сфери людської життєдіяльності. В останні роки досить активно заговорили про можливості штучного інтелекту і в юриспруденції [78]

На нашу думку штучний інтелект - це невід'ємна частина сучасної та ефективною діяльності інститут слідчих (розшукових) дій , але не є підставою для заміни уповноважених осіб.

На сьогоднішній день справедливо можна говорити про такі форми використання можливостей штучного інтелекту як системи підтримки рішень, експертні системи, нейромережі, інтелектуальні виробничі системи і ін. [76, с. 42]

Подібні експертні системи сприяють підвищенню ефективності управління шляхом автоматизації діяльності та функціонування правоохоронних органів, дозволяють значно знизити тимчасові витрати на прийняття рішень в рамках конкретної ситуації, пов'язаної з правовими питаннями, забезпечують поліпшення якості і опрацьованості прийнятого рішення. Це стає можливим завдяки тому, що будь-яка інтелектуальна система є результатом акумулювання

всіх наявних знань у певній сфері. В експертних системах людський інтелект використовується в концентрованому вигляді для вирішення стандартних ситуацій в різних областях знань і що при цьому видаються машиною рекомендації носять консультативний характер, прийняття рішення залишається за людиною, хоча ці рішення являють собою якісно новий, більш високий рівень. [79, с. 986]

Стосовно діяльності по виявленню, розкриттю і розслідуванню кримінальних правопорушень дані системи отримують нове дихання, оскільки прийняття кримінально-процесуальних та організаційних рішень передбачає оптимізацію всіх наявних сил і засобів, в тому числі консультаційно-довідкового і рекомендаційного характеру. Вважаємо, що експертні системи можуть цілком успішно використані в процесі доведення і прийняття рішень. Знання, що містяться в експертних системах придатні для автоматизованої обробки і дозволяють імітувати процес оцінки слідчим ситуації розслідування і забезпечувати в режимі діалогу консультаційну підтримку прийняття ним рішень. Ключовими завданнями, виконуваними за допомогою таких систем, можуть виступити: визначення можливих напрямків розслідування (формування версій про події з урахуванням, по можливості, різних джерел отримання інформації), вибір найбільш ймовірних напрямків; надання користувачу рекомендацій щодо подальших дій (призначення експертиз, слідчого експерименту та інших слідчих (розшукових) дій). [79, с. 987]

Необхідно також мати на увазі, що рішення цих завдань неможливе без наявності таких додаткових елементів, як: система типових моделей слідчих (розшукових) дій; система тактичних прийомів, що забезпечують оптимальність проведення слідчої (розшукової) дії; система логічних методів, які оптимізують в традиційних формах рішення стандартних слідчих завдань; система евристичних методів рішення слідчих завдань. Крім цього слід врахувати, що ефективність конкретної експертної системи залежить від числа і якості типових програм, введених в пам'ять комп'ютерної техніки, логічних і

евристичних методів їх перетворення, а також числа продукції, що містяться в її базі знань.

Незважаючи на деякі складності, пов'язані з розробкою систем, заснованих на штучному інтелекті, і наступним застосуванням у професійній діяльності слідчого, їх значення не можна порівняти. За допомогою зазначених систем послідовно вирішуються такі завдання як: оптимізація кримінально-процесуальної діяльності, зменшення навантаження на уповноважених суб'єктів розслідування, скорочення слідчих помилок, підвищення рівня захищеності прав і свобод особи від протиправних діянь.[79, с. 988]

Реальні можливості штучного інтелекту в кримінальному процесі тільки належить розкрити.

На наш погляд було би доцільно відмовитись від паперового кримінального провадження, а внесення всіх відомостей у створену програму котру можна встановити на комп'ютер та на любий гаджет, де було видно всі рухи кримінального провадження від внесення відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань до винесення остаточного рішення по провадженню, це спростить роботу та час уповноваженим особам, бо буде видно вся необхідна інформація. Також доцільно було, щоб ця програма об'єднувала всю територію України, щоб штучний інтелект міг аналізувати всі кримінальні провадження та наприклад, якщо кримінальне провадження важке та має декілька епізодів то підтягувати та аналізувати схожі епізоди та повідомляти це у програмі, що значно зменшить час слідчим, а також було би добре якщо програма за потреби слідчого направляла всі необхідна дані в електронному вигляді та відповідь наприклад на проведення експертизи, слідчого експерименту та ін.. Також коли є необхідність у отриманні ухвали від слідчого судді, то програма надсилає сформоване кримінальне провадження, а слідчий суддя може у подальшому здійснювати суддівський контроль подальшим розвитком законності проведення зазначених дій у ухвалі.

Однак виникає проблема, якщо створити дану програму, що буде вміщувати велику кількість важливих даних, що будуть стосуватися

правоохоронних органів то вона має бути ретельно захищена від втручання інших осіб та від взлому, тому над її захистом мають працювати найкращі програмісти з доручення штучного інтелекту.

ВИСНОВКИ

1. Відповідна слідча (розшукова) дія виступає не тільки способом пізнання, збирання, дослідження та перевірки доказів, а ще являє собою акт правозастосовної діяльності. Через те інститут слідчої (розшукової) дії має визначати певну систему гарантій здійснення завдань кримінального провадження, забезпечення прав і свобод людини.

Слідчі (розшукові) дії – це точно визначні нормами кримінального процесуального права та реалізуються у межах кримінально провадження уповноваженою на те особою, гарантовані заходами державного примусу та супроводжується відповідними документуванням, процесуальні дії, котрі визначаються сукупністю пізнавально - засвідчувальних операцій, націлених на отримання, дослідження та перевірку доказів.

2. Слідчі (розшукові) дії являють собою вид процесуальних дій, що здійснюються з ціллю збирання, перевірки, дослідження, оцінки і використання доказів уповноваженою на те особою відповідно до норм вітчизняного законодавства у процесі розслідування кримінальних правопорушень.

Слідчі (розшукові) дії класифікуються залежно від джерел отриманої інформації; залежно від факту відкритого досудового розслідування; залежно від порядку здійснення слідчої (розшукової) дії; залежно від об'єму проведення.

3. Особливостями проведення вербальних слідчих (розшукових) дій є те, що допит являє собою процесуальну дію, котра регулюється чинним кримінальним процесуальним законодавством, інформаційно- психологічний процес контакту осіб, котрі є учасниками, та націлений на одержання відомостей про відомі допитуваній особі факти, що мають важливе значення для кримінального провадження.

4. При дослідженні порядку проведення невербальних слідчих (розшукових) дій було досліджено підстави та порядок проведення огляду, освідування та обшуку.

Освідування являє собою слідчу (розшукову) дію, котра зводиться до огляду підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на тілі слідів кримінального правопорушення чи особливих прикмет, коли для цього не потрібно здійснювати судово-медичну експертизу.

Деякі особливості має здійснення огляду трупа. Огляд трупа слідчим, прокурором здійснюється за обов'язкової участі судово-медичного експерта чи лікаря, коли своєчасно немає можливості у залученні судово-медичного експерта.

Обшук є слідчою дією, що має на меті примусове дослідження житла, приміщення та іншого місця, осіб з метою виявлення та вилучення знарядь кримінального правопорушення, предметів і цінностей, нажитих злочинних шляхом, інших предметів чи документів, що можуть мати значення для кримінального провадження, а також виявлення розшукуваних осіб.

5. При дослідженні специфіки проведення змішаних слідчих (розшукових) дій є дослідження пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, проведення експертизи.

Пред'явлення для впізнання, як спосіб одержання та перевірки доказів, відомий та використовується досить давно в слідчій практиці. Пред'явлення для впізнання по своїй природі є слідчою (розшуковою) дією, що має дослідний характер, тому що впізнання (ідентифікація), що здійснюється в його межах, і становить його природу, сприяє своєрідним засобом перевірки та отримання нових доказів у кримінальному провадженні.

Слідчий експеримент як слідча (розшукова) дія, що має на меті відтворення дій, подій обстановки, окремих обставин певної події, проведенні необхідних дослідів і випробувань з цілю отримання нових доказів, перевірки правдивості вже існуючих доказів у кримінальному провадженні.

Експертиза здійснюється експертом за зверненням сторони кримінального провадження чи за дорученням слідчого судді або суду, у разі коли є потреба у з'ясуванні обставин, що мають важливе значення для

кримінального провадження, є необхідність у фахових знаннях. Не допускається проведення експертизи для з'ясування правових питань.

6. Проаналізовано проблемні питання інституту слідчих (розшукових) дій, а саме допит свідка та потерпілого, проведення допиту у разі неявки у судові засідання особи, котра ініціювала цей допит, проблему суттєвих розбіжностей показань при проведенні одночасного допиту, при проведенні освідування проблему не ясності, що відноситься, до «слідів кримінального правопорушення» та до «особливих прикмет», питання про те, що саме з'ясовується під час пред'явлення для впізнання: тотожність чи групова (родова) належність та питання законності слідчих (розшукових) дій.

7. Штучний інтелект застосовується в різних сферах: освіті, медицині, промисловості. Від недавно про застосування штучного інтелекту заговорили і в правовій сфері. Застосування штучного інтелекту варто і в правоохоронній діяльності, а саме в слідчих (розшукових) діях, а саме відмовитись від паперового кримінального провадження, а внесення всіх відомостей у створену програму котру можна встановити на комп'ютер та на любий гаджет, де було видно всі рухи кримінального провадження від внесення відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань до винесення остаточного рішення по провадженню, це спростить роботу та час уповноваженим особам, тому, що буде видно вся необхідна інформація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 18.10.2010 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 11.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n3257> (дата звернення: 05.09.2020).
2. Мелешев С. Б. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій як засобів доказування в кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. №6. С. 163-167.
3. Кіпращ І. С. Визначення поняття слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №2. С. 275-283.
4. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Розвиток інституту слідчих дій у КПК України. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. №2. С. 56-63.
5. Сергєєва Д. Б. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юридичний часопис Національної Академії внутрішніх справ*. 2013. №2. С. 52-56.
6. Пришляк С. О. Слідчі (розшукові) дії як засоби збирання доказів під час розслідування окремих кримінальних правопорушень. *Науковий вісник*. 2013. №4. С. 417-427.
7. Сердюк В. П. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні України: процесуальні проблеми. *Право і суспільство*. 2017. №1. С. 255-259.
8. Устав уголовного судочинства от 20.11.1864 г. Российское законодательство. Москва: X- XX вв., 1991. Том 8. 251 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 р. № 1001-05. Затверджений Законом ВВР. 1961, N 2. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text> (дата звернення: 07.09.2020).
10. Слідчі дії. Вільна енциклопедія Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%87%D1%96_%D0%B4%D1%96%D1%97 (дата звернення: 07.09.2020).

11. Український юридичний термінологічний словник URL: <https://kodeksy.com.ua/dictionary.htm> (дата звернення 07.09.2020).
12. Словнику української мови: в 11 т. Т. 9. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970 р. 840 с.
13. Великий енциклопедичний словник 7-е вид./ Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
14. Кримінальний процесуальний закон Латвії. Закон, прийнятий Сеймом 21.04.2005 р. та оприлюднений Президентом держави 11.05.2005 р. (Зі змінами, внесеними станом на 28.09.2005 р.). URL:<https://www.pravo.lv> (дата звернення: 10.09.2020).
15. Уголовный процессуальный кодекс Республики Молдова. Кишинев, 2003. URL: <https://lex.justice.md/viewdoc.php?id=326970&lang=2> (дата звернення: 10.09.2020).
16. Свод законов Российской Империи. Т.16. Ч. 2. Судебные уставы. СПб, 1892. 195 с. URL: <https://civil.consultant.ru/reprint/books/238> (дата звернення: 10.09.2020).
17. Молдован А. В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посібник. 2-е вид. Київ: ЦУЛО, 2010. 352 с.
18. Уголовный процессуальный кодекс Республики Казахстан от 04.07.2014 г. № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 30.12.2016г.) URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852#pos=1;-307 (дата звернення: 10.09.2020).
19. Уголовный процессуальный кодекс Республики Беларусь від 16.07.199 р. № 295-3. зі змінами та доповненнями станом на 20.03.2013 р. URL: <https://pravo.levonevsky.org/kodeksby> (дата звернення: 10.09.2020).
20. Карпіка С. М. Види слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. №12. С.161-163.
21. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ: Істина, 2014. 432 с.

22. Албул С. В. Кримінальний процес: навч. метод. посіб. Одеса: ОДУВС, 2014. 266 с.
23. Хаммуді А. В. Особливості допиту потерпілого, свідка під час досудового розслідування в судовому засіданні. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О Дідоренка*. №4(76). С. 276-284.
24. Сольонова О. О. Особливості підготовки до проведення допиту потерпілого. *Право і суспільство*. 2017. №1. С. 260-264.
25. Коваленка В. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. Коваленка В. В., Удалової Л. Д., Письменного Д. П. Київ: ЦУЛ, 2013. 544 с.
26. Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В., Дуфенюк О. М. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 774 с.
27. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-ХІІ. Дата оновлення 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення: 5.10.2020).
28. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: наук. практ. посіб. Київ: Атіка, 2009. 64 с.
29. Горбачев В. П., Шаповалова Л. І., Шульга А. О. Прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих дій: навч. посіб. / за ред. Горбачева В. П. Донецьк: ДЮОІ ЛДУВС, 2012. 364 с.
30. Groshchey Y. M., Tacyy V. Ya., Tumanyan A. P. Кримінальний процес: підручник / за ред. Тація В. Я., Groshcheyo Y. M., Kaplynoy O. V., Shilo O. G. Харків: Право, 2013. 823 с.
31. Golubynskyy I. L. Перехресний допит як реалізація принципу змагальності у кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2014. №5. С. 2013-217.
32. Kostyuchenko O. Yu. Особливості проведення прямого та перехресного судового допиту свідків і потерпілих. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №1. С.66-73.

33. Бабунич В. Суть та значення перехресного допиту. Процесуальні особливості проведення перехресного допиту при розгляді кримінальної справи в суді. *Вісник Львівського університету*. 2011. № 53. С. 322-328.

34. Тація В. Я. Науково – практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України: у 2 т ./ за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 844 с.

35. Жалдак. І. А. Актуальні питання тактики одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. №1. С. 200-206.

36. Чернявський С.С. Організація і тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб: навч. посіб. Київ: НАВС, 2016. 68 с.

37. Книженко С.О., Матюшкова Т. П. Правові, організаційні і тактичні основи проведення дистанційного досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №5. С. 1-15.

38. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Освідування – засіб доказування в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. №2. С. 22-32.

39. Топчій В. В., Карпенко Н. В. Проблемні питання освідування і застосування примусу для його проведення. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. №1(2). С. 43-52.

40. Уголовный процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 р. № 174-ФЗ в ред. від 06.07.2016 р. URL: <https://www.google.com.ua/webhp?tab=ww&ei=peMPV4W5JIPX6QTJ6oX4Dw> (дата звернення: 18.10.2020).

41. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Правові та організаційні питання освідування. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: «Право». 2015. №1(11). С. 1-19.

42. Переверза О. Я. Проблеми правової регламентації та тактики проведення примусового освідування, що супроводжується оголенням особи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №1. С. 218-223.

43. Сибірна Р. І., Тибінка О. М. Особливості огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. №2. С. 436-441.

44. Денисюк П. Д., Шевчук М. М. Особливості ексгумації трупа в кримінальному провадженні. *«Молодий вчений»*. 2017. №5.1(45.1). С. 32-35.

45. Пацула М. П. Правові аспекти ексгумації трупа у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Сер: Юридичні науки. 2019. №30(69). С. 124-127.

46. Галаган В. І. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, у кримінальному провадженні України: навч. посіб. Київ: Істина, 2018. 113 с.

47. Цимбалюк В. І. Процесуальний порядок огляду місця події. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 144-147.

48. Конституція України: *Відомості Верховної Ради України* від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/254к/96-вр> (дата звернення: 26.10.2020).

49. Топчій В. В., Карпенко Н. В. Проблемні питання проведення огляду та обшуку житла чи іншого володіння особи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. №4. С. 90-104.

50. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. № 995_015. Генеральна Асамблея. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#top (дата звернення: 26.10.2020).

51. Про захист прав людини та основоположних свобод: Конвенція ООН від 01.01.1990 р. № 995_004. Конвенцію ратифіковано Законом. № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 26.10.2020).

52. Про громадянські і політичні права: Міжнародний пакт від 19.10.73 р. № 995_043. Указ Президії Верховної Ради Української РСР. N 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 26.10.2020).

53. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Право. 2014. №2(10). С. 1-17.

54. Шульга А. О. Тимчасовий доступ до речей і документів. Морально-правовий аналіз. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. №2. С. 170-177.

55. Бортун М. І. Процесуальні аспекти проведення обшуку. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. №3. С. 28-35.

56. Баришніков А. Г. Обшук особи за новим КПК України: теоретичні та практичні проблеми. *Вісник НААУ*. 2015. № 7-8. С. 35-43.

57. Колесник В. А. Деякі проблемні питання пред'явлення особи та речей для впізнання за чинним КПК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. №1(26). С. 163-1168.

58. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Пред'явлення для впізнання – засіб інформаційного забезпечення розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №4. С. 46-53.

59. Очеретяний В. А. Проблемні питання організації і тактики проведення слідчого експерименту. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Право»*. 2014. №2. С. 336-340.

60. Стратонов В. М., Чесакова М. С. Тактика проведення слідчого експерименту в умовах протидії розслідуванню злочинів. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Сер.: Право. 2018. №5(17). С. 139-144.

61. Жувака С. О. Слідчий експеримент: проблеми застосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. №9-2. С. 102-104.

62. Комісарчук Ю. А., Ряшко О. В. Підстави та процесуальний порядок проведення слідчого експерименту. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. №3. С. 248-260.

63. Слободзян А. П. Правові основи призначення експертиз у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. №6. С. 224-227.

64. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. Дата оновлення: 03.07.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 28.10.2020).

65. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. Дата оновлення: 14.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.11.2020).

66. Віротченко С. С. Окремі питання призначення експертиз у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. №3. С. 90-93.

67. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства Юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. Дата оновлення: 13.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 28.10.2020).

68. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. N 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text> (дата звернення: 28.10.2020).

69. Гловюк І. Депонування показань свідка, потерпілого за кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. *Юридичний вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 6. С. 274-280.

70. Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В. А. Криміналістика: підручник / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2008. 442 с.

71. Варфоломеева В.В., Гончаренко В.Г., Бояров В.И. Криміналістика. Академічний курс: підручник. Київ:Юрінком Інтер, 2011. 386 с.
72. Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій. Біленчук П. Д.та ін. Київ: Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2001. 512 с.
73. Милуков С. В. К вопросу об идентификационно значимых свойствах человека при установлении личности в ходе раскрытия и расследования преступлений. *Вестник криминалистики*. 2011. №. 1. С. 144-147.
74. Самошина З. Г. Вопросы теории и практики предъявления для опознания на предварительном следствии: учебник. Москва: Изд-во Моск. унта, 1976. 90 с.
75. Кучинська О. П. Кримінальний процес України: навч. посіб. Київ: Прецедент, 2005. 614 с.
76. Павлов С.Н. Системы искусственного: в 2-х ч Ч. 1. Томск: Эль Контент, 2011. 176 с.
77. Джонс М. Т. Программирование искусственного интеллекта в приложениях. Москва: ДМК Пресс, 2011. 312 с.
78. Кудрявцев Н. Искусственный интеллект лучше юристов разбирается в юридических контрактах. *Популярная механика*. 2018. № 3. С. 15-18. URL: <https://www.popmech.ru/technologies/news-412712-iskusstvennyy-intellekt-luchshe-yuristov-razbiraetsya-v-yuridicheskikh-kontraktah/> (дата звернення: 15.01.2021).
79. Вепрев С.Б., Нестерович С.А. Экспертные системы в юридической деятельности. *Научно-практический электронный журнал Аллея Науки*. 2017. №13. С. 986-991.